

ος

Ερωτάγλας ἐν τῷ
Πτωχομελεῶ

Ἰωσὶ

Κωνσταντῆς Παπαρέγγη

1909

415
PA

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΑΓΑΝΕΛΗ

Ο "ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ,, ΕΝ ΤΩ ΠΤΩΧΟΚΟΜΕΙΩ,

27. ΜΑΡΤΙΟΥ 1909—ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ "ΑΘΗΝΑΙ,,

1909

415

PA

4248

**ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΤΡΩΝ**

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΑΓΑΝΕΛΗ

Ο "ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ,, ΕΝ ΤΩ ΠΤΩΧΟΚΟΜΕΙΩ

· 27 ΜΑΡΤΙΟΥ 1909—ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ "ΑΘΗΝΑΙ,,

1909

Π. Θ. 3252

Γ' Αφιερώ τὰς ἀνεπικρεῖς ταύτας καὶ ἀσθενεῖς γραμμὰς εἰς τοὺς πένητας τοῦ ἐν Ἀθήναις Πτωχοκομείου, οὓς ἡ μέριμνα καὶ ἡ θυσία γενναίων καὶ χριστιανικῶν ψυχῶν συνήγαγε καὶ ἐστέγασε, ἔθρεψε καὶ παρεμύθησε.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀσύλου εἶδον αὐτοὺς κατὰ τὴν νύκτα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Καὶ εἰς τὴν θέαν τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἐρήμου βίου αὐτῶν ἐθεώρησα ἀνελλισομένην μὲ δραματικὴν εὐγλωττίαν μίαν ἐκ τῶν πολλῶν καὶ θλιβερῶν σελίδων τῆς ἀνθρωπίνης τραγωδίας.

Ἄτυχῶς δὲν δύναμαι νὰ πράξω γενναῖόν τι ἢ ἀφέλιμον διὰ τὰ ναύαγια αὐτὰ τοῦ βίου καὶ τῆς Τύχης τὰ ἔρμαια.

Τὴν ἔκφρασιν μόνον τῆς εὐλαβείας μου πρὸς τὸ γῆρας των, τὴν ἄγονον συμπάθειάν μου πρὸς τὰς δυστυχίας των δύναμαι νὰ διαθέσω.

Ἄς δεχθῶσι τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἀκάρπων τούτων αἰσθημάτων. Ἄγω αὐτὰ ἐνώπιόν των μετὰ τοῦ σεβασμοῦ ὄν μοι ἐμπνέει ἡ ἀτυχῆς Μοῖρα των, καὶ μὲ τὴν ἐγκάρδιον καὶ οἰκτιρμονα ἀγάπην ἣν ὑπαγορεύει τοῦ ψυχορραγοῦντος βίου των ἡ πικρία.

Σ. Π.

Ο "ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ,, ΕΝ ΤΩ ΠΙΠΛΥΚΟΜΕΙΩ.

27 ΜΑΡΤΙΟΥ 1909--ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Α΄.

Ἐπὸ τὰς χιόνας τῆς κόμης ἡμῶν ἀτονώτεροι ἀποβαίνου-
σιν ὁσημέραι αἱ ἐντυπώσεις τῶν συγκινητικῶν ἡμερῶν τῆς
Μεγάλης Ἑβδομάδος. Εἰς τὰς ἱεροπρεπεῖς αὐτὰς συναθροί-
σεις, ὅτε οἱ δεσμοὶ τῶν οἰκείων καὶ στενωτέρου ἀποβαί-
νουσι καὶ ἀφελέστεροι, προσπίπτει ἀλγεινότερα εἰς τὴν αἴσ-
θησιν ἡ ἐρημία τῶν ἀποκλήρων ἐκείνων τῆς κοινωρίας καὶ
τῆς οἰκογενείας, οἵτινες, μαρανθέντες εἰς τὴν πάλιν τῆς βιο-
τικῆς ἀθλιότητος, κατέπεσον τώρα πενίας καὶ γήρατος ἔρ-
μαια, ἐσθίοντες εἰς εὐποιίας ἄστυλον τὸν εὐεργετικὸν ἐν τῇ
πικρίᾳ τοῦ ἄρτου τῆς ἐλεημοσύνης.

*
**

Ἐν γένει κατὰ τὰς δημοτελῶς λαμπρὰς καὶ τὰς μεγάλας
εορτὰς τῆς Ἐκκλησίας μας, τὸ αἶσθημα τῆς συμπαθείας πρὸς
τοὺς ἀπόρους ἀναπτύσσεται αἰσθητότερον παρ' ἡμῖν. Ἡ ἀν-
θρωπίνη καρδιά ἀποβαίνει εὐμαλακτοτέρα· αἱ ὑπαγορεύσεις
τοῦ ἐγωΐσμου ἀμβλύνονται πως, πνοὴ δὲ ἐλεήμονος ἐπικοι-
νωρίας πρὸς ἐκείνους, οὓς κρίνομεν ἀτυχήσαντας, σκεδάζει
ἐπὶ βραχὺ τὸν βαρὺν λήθαργον τῆς ἀφιλοκεροῦς ἀγάπης
καὶ μερίμνης τὸν ἐκτεινόμενον διὰ τοῦ ἐπικρατήσαντος ἀγῶ-
νος πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν. Τώρα, εἰς
τὴν ραγδαίαν δύσιν τῆς ἄλλοτε φωτεινῆς ἡμέρας, δι' ἀνταγ-
γείας μόνον καὶ ἀναπολήσεως γλυκίσκου κοινωνοῦμεν οἱ
πρεσβύτεροι πρὸς τὴν παιδικὴν χαρὰν τὴν φαιδρῶνασαν τὴν

ἀμέριμον και ἀθώαν πρώτην νεότητα, ὅτε μετ' ἐμβριθεστάτης διὰ τὴν ἡλικίαν ἡμῶν προσοχῆς ἠκολουθοῦμεν ἐπιμελῶς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας, και ἐπιμελέστερον ἔτι τὰς ἐν τῷ οἴκῳ πυρετώδεις παρασκευὰς διὰ τὴν ἀναμενομένην τελετὴν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ κτηθεῖσα πείρα—και ἡ καρδιά ἡμῶν γνωρίζει διὰ τίνων πικρῶν λύτρων ἐκτῆθη ἡ πείρα αὕτη—ἐν ᾧ κατέστησεν ἡμᾶς δυστυχεστέρους, μᾶς κατέστησεν ἐπίσης και ἀπροσιτωτέρους εἰς τὴν λάλον τύρβην και τὴν συγκίνησιν τῶν περιοδικῶν οἰκογενειακῶν και θρησκευτικῶν διαγύσεων, τῶν παρομαρτουσῶν εἰς τεταγμένας ἡμέρας λαμπρῶν τῆς Ὁρθοδοξίας ἑορτῶν. Ἀντιθέτως ὅμως τοῦ αἰσθηματικοῦ ἡμῶν σκεπτικισμοῦ ἀπέβημεν ἤδη δεξιῦτεροι ἐρευνηταὶ τῶν πολιῶν παλαιστῶν τῆς ἐγκοσμίου κονίστρας, βαθύτεροι ἔτασταὶ τῶν καρδιῶν και τῶν σκέψεων ἐκείνων, οἵτινες, ἀπόμαχοι πλέον, ἡμιθανεῖς ἐκ τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος, κατέπεσον εἰς τὴν ἀνίσου πάλην, ἀλλότριον ἐφεξῆεις τὴν προσδοκίαν χαρᾶς θεμιτῆς, μετ' ἧς ὑφαίνονται ἐν τῷ κόσμῳ αἱ φροῦδαι μὲν ἀλλ' ἀναπόδραστοι διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐλπίδες.

*
* *

Αὐτοὺς τοὺς ἀπομάχους τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς φέροντας πυκνὰ τὰ τραύματα ἀπὸ τῆς ἀνίσου πάλης πρὸς τὸν ἀπηνῆ τῆς ἀτυχίας ἀντίπαλον τοὺς εἶδον πρὸ μικροῦ εἰς τόπον ἱερὸν και ἡμέραν ἱερὰν, ἱεροὺς και αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ὀδύνης τὴν σφραγίδα, ὑπὸ τὴν ἄσπιλον λευκότητα τοῦ γήρατος, ὑπὸ τὸ βαρὺ ἄχθος πικρῶς διανυθείσης ζωῆς, ὑπὸ τὸ τραῦμα τῆς ὀρφανίας τὸ βαθύτερον και ἀλγεινότερον παντὸς ἄλλου. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Πτωχοκομείου τοὺς ἐνητένισα θλιβεροὺς εἰς τὴν μόνωσίν των, ἀναμένοντας νὰ ἐνωτισθῶσι τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἐπιταφίου, και ὑπὸ τῆς Θρησκείας τὴν φωνὴν και τὴν πνοὴν νὰ ἐμβλέψωσιν ἡπιώτερον πρὸς τὴν θέσιν των, και νὰ ἀπομάξωσι τὰ βλέφαρα αὐτῶν, ὑγρὰ ἀπὸ τοῦ πόνου τὴν πηγὴν, τὴν διὰ τοῦ κρουνοῦ τῶν ὀφθαλμῶν καταλειβομένην εἰς τὰς ὄψεις αὐτῶν τὰς ὀστεώδεις και περιλύτους.

*
* *

Ἰπάρχουσι στιγμαὶ, καθ' ἃς ἡ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ, χωρὶς

οὐδεμίαν νὰ ἀντιτάσῃ ἀντίστασιν ἀφίεται ἐκουσίως, μετὰ πικρᾶς τινος ἡδονῆς, εἰς μελαγχολικὰς ἀναπολήσεις καὶ εἰς ἡπίας ψαύσεις καὶ ἐπικρούσεις ἐπουλωθέντων ἢ χαιρόντων ἔτι τραυμάτων. Τὴν εὐγενῶς νοσηρὰν ταύτην ροπὴν ἐμβάλλει ἐνίοτε καὶ ὑποτρέφει ἡ ἡμέρα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Τὸ πᾶν μελαγχολικὸν ἐκτυλίσσεται περίξ. Λί σκέψεις ἀποβαίνουσιν ἰδανικώτεροι, τὸ ἀληθάργητον αἰσθημα τῆς πίστεως ἢ τῆς παραδόσεως ὑπεγείρεται ἀναπαλλόμενον εἰς τὴν σκοτεινὴν ἐρημίαν βασιανισθείσης ἢ ἔξαγριωθείσης καρδίας. Εἰς μελετήματα ἀγνότερα καὶ καθήκοντα χριστιανικώτερα παρασκευάζεται ὁ ἀνήσυχος ἡμῶν νοῦς, ὁ ἀδιαλείπτως μηχανώμενος ὑπὸ τὸ δριμύ κέντρον ἀγρύπνου ὑπολογισμοῦ, συνήθως μὴ εὐνοοῦντος τοῦ «πλησίον» τὸ ἀγαθόν. Ἐὰν ἡ μνήμη τοῦ θανάτου σκιάξῃ πάντοτε τὰς φαιδρὰς εἰκόνας τῆς ζωῆς, ἐὰν ὁ θάνατος συνήθους ὑπάρξεως ἐντείνει κατὰ κανόνα τὴν σκυθρωπότητα τῶν ὄψεων καὶ ἀνάγῃ πικροὺς λογισμοὺς εἰς τὴν ἡρεμίαν ἢ τὴν εὐθυμίαν τοῦ πνεύματος ἡμῶν, ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς θρηνούμενος καὶ ὑμνούμενος θάνατος τοῦ Κυρίου βυθίζει καὶ τὴν ἀπνευστέραν ψυχὴν εἰς μυστηριώδες αἰσθημα θρησκευτικοῦ δέους, καὶ ὑπὸ δρόσον προελεύσεως οὐρανίας ἀγνίζει καὶ πραινεί τὰ φλεγμαίνοντα ἔλκη τὰ εἰμαρμένως συμφῶνὰ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν καὶ τὰς τύχας τῆς. Ἡ εἰκὼν τοῦ Γολγοθᾶ πυργοῦται ἀπροσμάχητος πρὸ σοῦ. Ἡ μνήμη τῆς θυσίας ἐκείνης, ὅτε ὑπὸ τὸν ἀτιμωτικὸν θάνατον τοῦ Σταυροῦ, ἐσιώπησε τὸ γλυκύτερον χεῖλος τοῦ κόσμου καὶ ἀπεσβέσθη ἡ ἀγνοτέρα καὶ φωτεινότερα ζωὴ ἢ ἀπὸ τῶν κόλπων τοῦ Θεοῦ ἐκπορευθεῖσα, ἐπέρχεται σωτηρία ἅμα καὶ διδακτικὴ ἀνακαλοῦσα τὰ θεῖα ἐκεῖνα ρήματα τῆς ἀγάπης, τῆς εὐπλαγχνίας καὶ τοῦ ἔλεους, ἅτινα ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, καὶ διδάξας ἔστερέωσεν εἰς τὸ διηνεκὲς ὑπὸ τὸ μαρτύριον τοῦ Σταυροῦ, καὶ τὴν ἐσχάτην ὡς ἀνθρώπου φωνὴν τὴν ἐπιτάξασαν εἰς τοὺς ὁπαδοὺς νὰ ἀγαπῶσι πάντοτε καὶ πάντοτε νὰ συγχωρῶσιν.

*
**

Ἐπὶ τὰς βραδέως διαπλατυνομένας σκιάς ἡρέμου καὶ δι-
αυγοῦς ἐσπέρας ἐφερόμην μόνος εἰς τὸ πόρρω τῆς πόλεως

Πτωχοκομειον. Τῆς ἐξοχῆς καὶ τῆς νυκτὸς ἡ εἰκὼν ἐξέτρεφε τὸ σύνηθες μελαγχολικὸν καθεστὼς τοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς καρδίας, καὶ ἡ νύκτιος ὥρα καὶ ἡ ἀγία ἡμέρα ἐπύκνουν τὰς σκέψεις κατὰ τὸν βραδὸν δρόμον τῶν ποδῶν καὶ τὸν γοργὸν δρόμον τῆς σκέψεως. Ὀλίγα φῶτα ἐπεφαίνοντο τηλαυγῶς εἰς τὸ χάος τοῦ οὐρανοῦ, ὄπου, μετέωρος μεταξὺ τῆς γῆς τῶν δακρῶν καὶ τοῦ μυστηριώδους αὐτοῦ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν μας θόλου, ἐπλανᾶτο ἡ ψυχὴ, ποθοῦσα νὰ πιστεῦῃ εἰς ἀπροσδιόριστόν τι ὑπερκόσμιον μυστήριον, καὶ πιστεύουσα νὰ παρηγορηθῆται ἀπὸ τὰ ἀνεξήγητα φαινόμενα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἀφηρημένου ἐκεῖνου καὶ ἀπλάστου ἰνδάλματος, ὅπερ φαντάζεται καὶ ἀναπλάττει ἡ ἀνθρωπίνῃ δειλία καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς τοῦ νὰ πιστεῦῃ καὶ νὰ πείθεται ὅτι θὰ ἐπιζήσῃ τοῦ σώματος. Εἰς τὴν ἀθανασίαν ζωῆς ἠθικῆς δὲν ὑπάρχει λόγος, οὐδὲ αὐθαίρετος ὕλης καταναγκασμός. Εἰρήνης πνεῦμα καὶ μακαριότητος ἐπιπνέει ἀδιαιήτως ἐκεῖ, καὶ σελαγίζει ἄβλον φῶς καταυγάζον τὰς συνειδήσεις, τὰς ἀναπολούσας ἀπὸ τῆς ἀτελευτήτου εὐδαίμονος καταστάσεως τὸν τραχὺν τῆς γηϊνῆς πορείας δρόμον, ὃν ἀκηλιδῶτως διήνυσαν οἱ ἀγαθοί. Ἐγγὺς τοῦ ὑπερτάτου νοῦ καὶ τοῦ ἀσβέστου ἄβλου φωτὸς ζῶσιν οἱ δίκαιοι τῶρα, ἄλλοτριοι εἰς πᾶσαν ἀνάγκην, εἰς πνεύματος ἐξάρσεις καὶ ἁρμονίας ὑμνοῦντες τὴν πηγὴν τοῦ ὑπερτάτου Ἀγαθοῦ, πρὸς ἣν προσήγγισεν αὐτοὺς ἡ ἐν τῇ γῇ ἀρετῆ των, ἀποσταλαχθεῖσα ἀπὸ τῆς ὕλης τοὺς ρύπους διὰ τῶν δακρῶν ἅτινα ἔχυσαν ὑπὸ τὴν ἠθικὴν καὶ σωματικὴν βάσανον πολυωνύμου ἀνοικτίρμονος δυστυχίας.

Ποία πολύτιμος εἶνους παραχώρησις τῆς σοφῆς καὶ ἀγαθῆς Προνοίας νὰ δύναται τις νὰ πιστεῦῃ, ὅταν πιστεύων στέργῃ ἰσχυρῶς τὸ βαρὺ ἐνεστὼς, ἀπεκδέχεται δὲ γαληνιαῖος καὶ ἡρεμος τὸν θάνατον, ὅστις θὰ ἀνεγείρῃ αὐτὸν εἰς ἀφθαρτον ζωὴν, καὶ ὅταν πείθῃται εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν τὴν αἰώνιαν, ἦτις, εἰς τὴν τρικυμίαν τοῦ χεμαζομένου βίου, ἐκτείνεται ὡς σάνις σφύζουσα τὸν ναυαγὸν εἰς τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀγώνων τὸν ἄγριον καταιγισμὸν ! Κώδωνος ἦχοι πόρρω ἐρχόμενοι καὶ θλιβερῶς ἀνακρουόμενοι φέρονται χαλαρῶς εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ ἡρέμα ἀποσβέννυνται εἶτα εἰς θρη-

νώδη κλίμακα διατονικήν. Εἰς τὸ κράτος ἐκεῖνο τῆς μελαγχολίας τῆς ψυχῆς αἱ μελαγχολικαὶ κρούσεις τοῦ σημάντρου ἐπέρχονται εὐπρόσδεκτοι εἰς τὴν ἀκοήν, ταυτιζόμεναι πρὸς τὰ ἐνδύμυχα σκιώδη αἰσθήματα, ἅτινα, εἰς τὴν αἰθρίαν ἑαρινῆς φύσεως σωρεύονται εἰς τοὺς κελαινοὺς τῆς σκέψεως ὀρίζονται. Ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας τῆς ἰδρυθείσης παρὰ τὸ νεόδμητον τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου μέγαρον, ἔνθα ἔστεγάσθησαν οἱ πρόσφυγες ἀδελφοί, ἤρχοντο οἱ πένθιμοι ἐκεῖνοι κωδωνισμοὶ καλοῦντες εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἐπιταφίου τὰ θύματα τῆς Βουλγαρικῆς ἀδικίας. Ζωῆς μνημόσυνον εἰς στιγμὴν καὶ εἰς μνήμην θανάτου ἦσαν αἱ ἀπηγήσεις αὐταί, μνημόσυνον ζωῆς εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν ἀνάμνησιν Ἐκείνου, Ὅστις κατέλυσε διὰ τοῦ θανάτου Του τὸν θάνατον, καὶ εἰς τὸ σκότος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἄδρὸν ἐσχόρπισε τὸ αἶδιον φῶς τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος διὰ τῆς ἐπαγγελίας εὐδαίμονος ἀφθάρτου ζωῆς· πέραν τοῦ μαύρου καὶ ἀσφυκτικοῦ μνήματος.

B'.

Ὅτε διέβην τὸν οὐδὸν τοῦ Πτωχοκομείου ἠσθάνθη κορυφουμένην τὴν ἀόριστον ταραχὴν, ἣτις μὲ κατεῖχεν. Οἱ φωτισθέντες τοῖχοι τῆς Ἐκκλησίας διέλιον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τὸν ζόφον τοῦ περιβάλου. Ἦχος οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἠκούετο, οὐδὲ ψυχὴ ἀνθρωπίνη ἐφαίνετό που. Ἄλλ' ἡ θύρα τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἀνεωγμένη· καὶ εἰς τὸ ἄσυλον ἐκεῖνο τὸ ἱερόν, τὸ πηχθὲν καὶ καθαγιαζόν τὸ ἄσυλον ἐκεῖνο τῆς ἀνθρωπίνης εὐποΐας, εἰσῆλθον βραδέως καὶ ἄκρω ποδί, ἀναγεννωμένας αἰσθανόμενος ἐν ἐμοὶ ὄλας τὰς ὥρας ἐκεῖνας θρησκευτικὰς ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις, μεθ' ὧν συνυφαίνεται ἡ πρώτη καὶ ἀγνή τῆς ζωῆς ἡμῶν ἡλικία. Ἡμίφως ἐκράτει ἐκεῖ καὶ σιγὴ καὶ μυστήριον, καὶ ψίθυροι ἀνευκροῖντοι πλανώμενοι εἰς τὸ κενόν. Ἦσαν στόνοι ἀρὰ γὰρ ψυχῶν τραυματισθεισῶν; Ἦσαν δεήσεις πρὸς τοῦ οἰκτιρμοῦ καὶ τοῦ ἔλεους τὸν Θεόν; Ἦσαν εὐχαριστίαι πρὸς ἐκείνους, ὧν ἡ εὐλογητὴ χεὶρ συνήγαγε τὰ ξερίπια ταῦτα τῆς ζωῆς, ἵνα εἰς τὸν ἡθικὸν θάνατόν των πορίσῃ νέας ζωῆς στοιχεῖα ὑπὸ τὸ κέλευσμα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν «πλησίον»;

Ἔστην ἐγγὺς τῆς θύρας καὶ προσέβλεψα ἐταστικῶς ἔνδον. Οἱ πτωχοὶ ἐκάθηντο ἐπὶ ξυλίνων βάθρων, αἱ γυναῖκες δεξιὰ, οἱ ἄνδρες ἀριστερά. Σιγηλοὶ, κυρτοὶ, πολιοὶ, ὑποτρέμοντες ἐφαίνοντο φάσματα ζωῆς, ἥτις ἠνθήσῃσασα εἰς τὰς φλέβας τῶν ἄλλοτε, ἀλλ' ἄτονος ἀπεσβέσθη τώρα ὑπὸ τὸ κρυερὸν φύσημα ἀνοικτίρμονος τύχης. Καταποντισθέντες εἰς τὸν τρικυμῶδη ὠκεανὸν τοῦ βίου κατὰ νύκτα θυελλῶδη καὶ ἀγρίαν, ἤχθησαν κυματόπληκτοι ἔτι εἰς τὴν ἀκτὴν ἐκείνην τῆς φιλανθρωπίας, καὶ σωθέντες ἠθροίσθησαν, ἵνα εὐχαριστήσωσι τὸν Θεὸν, ὅστις, εἰς τὸ πέλαγος τῆς πικρίας ἐπεφύλαξε δι' αὐτοὺς καὶ σταγόνας γλυκειᾶς ἀνακουφίσεως ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἀγγέλου τῆς Εὐσπλαγγνίας ἐκχεομένης. Ὁ φωτεινὸς αὐτὸς καὶ γλυκὺς ἄγγελος τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὸ ἄσυλόν των. Τοὺς ἠσφάλισεν ἀπὸ τὴν μανίαν τοῦ βιοτικῆς κλύδωνος· ἔπλυε μὲ βάλαμον τὰς πληγὰς των, καὶ εἰς τὴν ἀμαΐζουσαν φλεγμονὴν αὐτῶν ἐπέθηκε τὸ γλυκύτερον καὶ πραῦντικώτερον ἔτι βάλαμον τῶν δακρύων του. Καὶ διαστείλας τὰς ζοφερὰς πτυχὰς τῆς καρδίας αὐτῶν τὰς ἠνέωξεν ἀπροσκόπτως εἰς τὴν ἀνέσπερον λάμπην τοῦ Σταυροῦ, καὶ εἰς τὴν γλυκεῖαν παραμυθίαν τῶν ἐλπίδων του.

* * *

Δὲν ἐπειράθην νὰ χωρήσω πρὸς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας, ὅπου, ἐπ' ὀλίγων ἀνθέων τοῦ ἀγροῦ, συμβολίζοντων τὴν πτωχείαν ἀλλὰ καὶ τῆς προαιρέσεως τὴν ἀγνότητα, ἔκειτο εἰς τὸ ξυλοπαγῆς ἔδραν τὸ κηρόπλαστον ὁμοίωμα τοῦ Κυρίου. Ἡ ἐντύπωσις εἶχε βαθέως ἐπιδράσει ἐπ' ἐμοῦ, καὶ τοῦ ἠθικοῦ τούτου κλονισμοῦ ὁ ἀντίκτυπος ἐξεδηλώθη εἰς τὴν πέδην, ἥτις κατέστειλε τὸ βῆμά μου. Διετέλουν ὑπὸ τὸ κράτος ἀποτόμου ἀφυπνίσεως, ἧς προσηγήθη ὕπνος ἀνήσυχος μεσοτὸς ἐφιάλτου. Συναίσθημα περίεργον ἐγεννήθη ἐν ἐμοί. Ἠχθήθην ὅπως ἦτο δυνατόν νὰ προσήρχοντο ἐκεῖ ὅλοι οἱ καταναλώσαντες εἰς τὴν ἀκολασίαν τὰ ζώπυρα τῆς ἰδίας ζωῆς καὶ περιουσίας, καὶ τὸν ἄνευ σκοποῦ περαιτέρω βίον θεωροῦντες ὀλισθαίνοντα εἰς τοῦ ἐλαττώματος τὴν κατωφέρειαν, ἐν τῇ εἰλικρινεῖ ἢ ἐπιδεικτικῇ μεμψιμοιρίᾳ, ὅτι ἐβαρύνθησαν πλέον τὴν ζωὴν, αὐτοὶ, οἵτινες οὐδὲν ἔπραξαν ἐν τῇ ζωῇ, ἢ ὅ,τι ἔπραξαν ἠδύναντο καὶ ὄφειλον νὰ μὴ τὸ πράξωσιν. Εἰ-

μαι βέβαιος, ὅτι ἡ στειρεύουσα φλέψ τῆς καρδίας των ἠθελεν ὀγκωθῆ καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἀδρότητα συναρπαγῆς, ἦτις θὰ συνετάρασεν αὐτοὺς εἰς τὸ θέαμα τοῦτο πτωχῶν, τυφλῶν, ἀναπήρων, γερόντων ἀσθενῶν, ὑπάρξεων ἀπεγνωσμένων, ὀρφανῶν ἀγάπης καὶ ἐλπίδος, καὶ αἰτινες, ἐν πάσῃ τῇ πικρᾷ αὐτῶν τύχῃ, εὗρισκον ἀκόμη ἰσρόν τι θέλητρον ἐν τῆζωῇ, ἀφ' οὗ ἠδύναντο νὰ διανοίγωσι τὴν καρδίαν των εἰς τὴν προσευχὴν, καὶ νὰ ἐκδηλώσι θερμὸν αἰσθημα εὐγνωμοσύνης δι' ἐκείνους, οἵτινες ἠτύχησαν νὰ καταστήσωσιν ἀνεκτὴν τὴν τέως ἔρημον καὶ νομάδα ζωὴν των. Λέγω «ἠτύχησαν»· διότι δὲν ὑπάρχει μείζων ἐν τῷ κόσμῳ εὐτυχία ἢ νὰ δύναται τις νὰ ἀπομάσῃ τὸ δάκρυ τῆς συμφορᾶς, καὶ ἀνεπίδεικτος νὰ περιδένη τὸ ἀλγεινὸν τραῦμα τῆς δυστυχίας τὸ τόσον σύνθητες καὶ κοινὸν εἰς τὴν εἰκόνα καὶ τὴν τύχην τῆς ἀνθρωπότητος.

* * *

Τοσοῦτον ἀφοφθεῖ εἶχον εἰσχωρήσει ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τοιαύτην διέμενον ἀκησιάν, ὥστε οὐδενὸς εἶχον κινήσει τὴν προσοχὴν. Ἄθεατος ἐντὸς τῆς μόλις διαλυομένης σκοτίας τῆς ἐκκλησίας, ἀθόρυβος φαινομενικῶς εἰς τὴν θείαν ἐκείνην γαλήνην τῆς ἱερᾶς ἀτμοσφαιρας τοῦ ναοῦ, πεφορημένους τῶν γλυκειῶν ἐντυπώσεων καὶ ἀναπολήσεων τοῦ χώρου, ἐνθα εἶχον ὀδηγήσει τὴν κλυδωνιζομένην σχεδίαν τοῦ νοῦ μου, ἐθεώρουν σαλευομένους ἀσθενῶς τοὺς σκελετοὺς ἐκείνους, ὑφ' οὗς, τίς οἶδε, ποῖαι ἐκρύπτοντο τραγωδίαί τῆς ζωῆς καὶ πόσα ἀκμάζοντα ἢ σιγήσαντα δράματα ἀνειλίσσοντο εἰς τὴν τυραννικὴν ἀναπόλησιν, βροχόμενα καὶ τώρα ἀκόμη ἀπὸ τὰς καιούσας σταγόνας τῶν ὀφθαλμῶν των. Ἀσφαλῆς ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ἐνθα ἰστάμην, ἔβλεπον προσεκτικῶς τὰ νανάγια αὐτὰ τῆς βιωτικῆς τρικυμίας, ἅτινα ἐνόμιζέ τις, ὅτι ἀναταράσσει καὶ κλυδωνίζει ἀκόμη ἡ ἀγρία τῆς ἀτυχίας καταιγίς. Κεκλιμένοι πρὸς τὴν γῆν, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς βακτηρίας των διὰ τῆς δεξιᾶς, εἰς τὴν ἀριστερὰν κρατοῦντες τὸ «κεράκι» τοῦ ἐπιταφίου, ὅπερ καὶ αὐτὸ ἡ εὐσπλαγχνία ἐχάρισεν εἰς αὐτοὺς, τί ἄραγε νὰ ἐσκέπτοντο οἱ νοσταλγοὶ αὐτοὶ εὐτυχοῦς παρελθόντος, καὶ ποίας ὑφῆς νὰ ἦτο ἄρά γε ὁ μαινόμενος κλύδων ὁ ἀναταράσσων τὰ ἔγκατα τῶν καρδιῶν των ὑπὸ τὴν πραγματικὴν

ἢ ἐπίπλαστον γαλήνην τοῦ προσώπου των ; Ἐβουλεύθη γὰρ ὑποκαταστήσω ἑμαυτὸν εἰς τὰ ἐνδόμυχα τῆς συνειδήσεως καὶ εἰς τὰς βαθυτέρας πτυχὰς τῆς μνήμης τῶν θυμάτων αὐτῶν τῆς ἀνθρωπίνης τραγωδίας. Ἐσκέφθη γὰρ τί ἄρα γέ ἠδύνατο νὰ σκέπτονται αὐτοὶ τὴν ὥραν ἐκείνην, ἀπὸ ποίας ἀπόψεως νὰ προσέβλεπον τὸν κόσμον καὶ τὰς τύχας του, τὸ ἐράσιμον παρελθὸν ἐκείνο, ὅπερ τοὺς ἀφῆκε, τὴν κοινω- νίαν, ἣτις τοὺς ἐγκατέλιπε καὶ τοὺς ἐλησμόνησε, τὴν γλυ- κεῖαν ἐν τῇ πιζορία τῆς τύχης, ἣτις, ὑπὸ τοῦ οἴκτου τὴν ἐλεήμονα μορφήν, τοὺς συνήγαγε καὶ τοὺς περιέθαλψε. Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι εἰς πλούσιος κακομαθημένος, ἐ- νατενίσας τὴν ζωὴν μόνον ἀπὸ τῆς φαιδρᾶς καὶ ἀκόπως δαπανηρᾶς αὐτῆς ἀπόψεως δὲν θὰ ἔστεργεν ἢ δὲν θὰ ἠδύ- νατο ἢ δὲν θὰ κατεδέχετο νὰ ὑποδυθῇ τὸν ἐνδόμυχον ἀνθρωπον, τὸν σφύζοντα ἔτι καὶ ἀδιαπτῶτως παθαινόμενον ὑπὸ τοὺς κλυδωνισμοὺς τοὺς διασειόντας τὰ θύματα ταῦτα τῆς μοίρας, τινὰ τῶν ὁποίων τίς οἶδεν, ἴσως νὰ ὑπῆρξαν πλούσια, εὐπόρα, ἴσως καὶ νὰ διέπρηναν εἰς τὰς αἰθούσας ἀβροδαιῶν κοινωνίας, ἥρωες ἐμπαθῶν περιπετειῶν, καὶ νὰ ἐνέπνευσαν ἢ νὰ ἐδέχθησαν αἰσθήματα καὶ νὰ εἴλκυσαν τὰ φλέγοντα βλέμματα ὡραίων γυναικῶν τηκομένων καὶ τηκου- σῶν ὑπὸ τῆς ἀγάπης τὸ ἀπόρρητον φίλτρον. Καὶ ἐὰν δὲν κα- λύπτῃ σήμερον τοιαύτης κοινωνικῆς καταστάσεως λείψανα ἢ ἐλεήμων στέγη τοῦ Πτωχοκομείου, ἠμπορεῖ τις νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν θὰ καλύψῃ αὐτοὺς ; ... Μήπως γνωρίζῃ τις τὸ μέλλον καὶ τὴν ἀγγίστροφον ἀστάθειαν τῆς μοίρας ; Τῆς τύχης τὰς ἰδιοτροπίας καὶ τὰς στιγμιαίας εὐνοίας δύναται τις ἄραγε νὰ δεσμεύσῃ καὶ δεσμίαν νὰ τρέπῃ ἐκάστοτε κατὰ τὰς ἰδίας ὁρέξεις καὶ βουλήσεις ; ..

Δὲν θὰ ἔστεργεν ἄλλος τις, εἶπον, νὰ ὑποκαταστήσῃ ἑαυ- τὸν καὶ τὰς σκέψεις του εἰς τὰς σκέψεις τῶν πενήτων ἐκείνων. Ἄλλ' ἐγὼ ὑπεισηλθὸν ἐφ' ὅσον ἠδυνάμην, καὶ μὲ σέβας πολὺν, εἰς τοὺς βαθυτάτους καὶ ἀπαντάτους μυχοὺς τῶν τα- λαιπῶρων ἐκείνων καρδιῶν. Καὶ ὀρηκθεὶς ἀπὸ τῆς ἀφετη- ρίας ταύτης ἐνόμισα ὅτι ἐμάντευον, ἢ τοῦλάχιστον διεγίνω- σκον κατὰ προσέγγισιν τοὺς λογισμοὺς των τῆς ὥρας ἐκείνης, οὓς θὰ καθίστα πιζροτέρους ἢ ἀπελπιστικῇ ἐπίγνωσις τῆς

δοφρανίας των, καὶ ἡ μνήμη τῆς ἄλλοτε οἰκιακῆς χαρᾶς διὰ τὴν ἐπερχομένην ἡμέραν τῆς ᾽Αναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἦν οἰκογενειάρχαι εὐτυχεῖς ἐώρταζον περιχαρῶς εἰς τοὺς κόλπους φιλοστόργου οἰκογενείας. ᾽Ήσαν τότε χρόνοι εὐτυχίας. «Νοικοκυραῖοι» καὶ αὐτοί, ἔφερον τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα των εἰς τὸν ᾽Επιτάφιον τῆς ἐνορίας των, καὶ ἐν μέσῳ οἰκειῶν καὶ ἀδελφῶν ἤκουον τὴν ἀκολουθίαν, ἦν ἔρημοι καὶ ὑποτετιμημένοι θ' ἀκούσῃσι τώρα. Ἡ ἄλληλουχία τῶν σκέψεῶν των, ἡ ἀναδρομὴ τῆς μνήμης των εἰς τοὺς παρελθόντας καιροὺς θὰ ἦγεν ἀθρόας τὰς ἀναπολήσεις τῶν παρελθουσῶν ἐκείνων ὡραίων ἡμερῶν, καὶ ἐν τῇ τυραννίᾳ ζωογονηθεισῶν ἀγαμνήσεων ἀνείλισσεν εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν τὴν νεότητά των κατ' ἀντίθεσιν τοῦ γήρατός των, τὸ παρελθόν των αὐτὸ τὸ φωτεινὸν κατὰ διαστολὴν τοῦ ζόφου, ὅστις τοὺς καλύπτει τώρα. Αὐτάρκεις εἰς τὸν πατρικὸν των οἶκον, ἦεις τὴν ἐστίαν, τὴν ὁποίαν ἔληξαν οἱ ἴδιοι διὰ τῆς ἰδίας σῶφρονος καὶ ἐντίμου ἐργασίας, ἔζων εὐτυχεῖς, τὰς κοινωνικὰς αὐτῶν σχέσεις τηροῦντες ἐν τῷ μέτρῳ καὶ τῇ κλίμακί τῆς ἰδίας θέσεως καὶ ἀναπτύξεως, καὶ ἦσαν εὐδαίμονες βλέποντες ἀκμάζουσαν περίξ αὐτῶν τὴν πλήρη ἐλπίδων πατρῶσαν οἰκογένειαν, ἣ ἐκείνην, ἣς ἐγένοντο αὐτοὶ οἱ δημιουργοί. Εἰς τὴν διαυγῆ ἀτμόσφαιραν τῶν σκέψεῶν των εὐφρόσυνα ὄνειρα διεδέχοντο τὰ ὄνειρα καὶ τὰ σχέδια. Θὰ καθίστων ὀνομαστοὺς τοὺς υἱοὺς των· καὶ ὑπὸ τὴν φήμην τῆς ἀξίας αὐτῶν θὰ τοῖς ἐνύμφεον μὲ τὰς προεχούσας τοῦ τόπου των κόρας. Ἐκγονοὶ θὰ ἠΰξανον περὶ τῆς οἰκογενείας τὴν ρίζαν, καὶ ὁ βίος τῶν πάππων θὰ διήρχετο ὡς ὄνειρον εὐτυχὲς εὐτυχεστέρας ζωῆς καὶ ἀνεφέλου ἡμέρας, εἰς ἀνέφελον δύσιν ἀποσβεννυμένης ἡσυχῆς καὶ ἀπόνως εἰς τῶν μακρῶν ἐνιαυτῶν τὴν ἐκτύλιξιν. Φαιδρὰ τοῦ βίου των ἐπεισόδια ἀναμοχλεύουσι γλυκερῶς, καὶ τώρα ἀκόμη, τὰς μαρνανθείσας ἐσοχὰς τῆς ἄλλοτε τροφειᾶς καὶ ἐνθουσιώδους καρδίας των. Ἰδοὺ παρερχομένη ἐνώπιον αὐτῶν ἡ νεανικὴ ἡλιμία. Εἰς τοῦ μονήρους οἴκου τὸ ἡμίκλειστον παράθυρον, ὅπου ἀνθοστόλιτος ἀνέρπει ἀναδενδρὰς, κρύπτεται θελκτικῆς τις ὀπτασία, ἦτις, ζῶσα καὶ ὄρατῆ, θὰ ἐπιφανῆ αὔριον κατὰ τὴν ἐορτάσιμον συνάθροισιν τοῦ χωρίου. ᾽Αναπολοῦν τὴν

σεμνήν χαρὰν τῶν ἀθῶων ἐκείνων ἡμερῶν καὶ τὴν ἀνέκφραστον τῆς ζωῆς εὐτυχίαν, ὅτε εἰς εὐδαιμον τέρμα καὶ ποθινὸν ἤχθησαν τὰ ἀγωνιώδη ὄνειρα τῶν πόθων καὶ τῶν ἐλπίδων των. Εἰς τὸ πρῶτον εὐκαιρον συναπάντημα δειλοὶ καὶ συνεσταλμένοι εἶχον δειλότερον καὶ αἰδημονέστερον χαιρετήσει τὴν παρθένον τοῦ χωρίου, τὴν τιμίαν εἰς τὴν πόλιν ἐργάτιν, τοῦ καλοῦ γείτονος τὴν κόρην, ἣτις θ' ἀπετέλει ἐφεξῆς τὸ χάσμα εὐοίωνου ἀρτιπαγοῦς οἴκου. Τοῦ γάμου αἱ παρασκευαὶ ἐπετείνοντο ἐκατέρωθεν καὶ ἡ ποθητὴ ἡμέρα ἀνέτειλεν ἐπὶ τέλους. Εὐτυχίας ἐποχαί, εἰκόνας χουσαῖ, πῶς ἠφρανίσθητε εἰς ἀκαριαίαν στιγμὴν δυστυχῆ, πῶς ἠμαυρώθη τόσον φῶς εἰς τὸ μοχθηρὸν φύσημα ζηλοτύπου μοίρας, πῶς εἰς αὐγὴν τοιαύτης εὐδαιμονίας ἐπῆλθε τοσοῦτον ἀγρία ἡ νύξ καὶ τόσον ζοφερά, καὶ εἰς τὸν ζόφον αὐτὸν πῶς ἐπυκνώθη σκότος ἄλυτον ἠθικὸν, ἀσφυκτικῶς εὐρυνόμενον εἰς τὴν ἐρημίαν καρδίας ὀρφανῆς, καὶ εἰς τὸ ἄλλος ψυχῆς νεκρωθεῖσης, πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃ τὸ σῶμα : Εὐθυμία καὶ γέλως ἦτο ἡ ζωὴ ἐκείνη· καὶ ἡ χαρὰ ἦτο τῆς ζωῆς ὁ στήμων καὶ ὁ σκοπός. Οἴμοι ! Τῆς πικρᾶς αὐτοταπεινώσεως τὸ ἀλγεινὸν καὶ ἀφόρητον συναίσθημα διεδέχθη τὴν ὑπερήφανον αὐτοπεποίθησιν καὶ αὐτοτέλειαν, καὶ τώρα τῆς ἐλειμοσύνης ὁ ἄρτος ἐπῆλθε διάδοχος τοῦ αὐτάρκους ἐκείνου πλούτου, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς οἰκογενειακῆς στέγης διεδέχθη τὸ ἄσυλον τοῦ πτωχοκομείου ἀναπτυχθέν ὡς ὄρμος εὐλογητὸς, ὅπου καταφυγοῦσα ἐσώθη ἡ διαρρέουσα ἡμικαταπόντιστος ὀλγὰς τοῦ μεταγενεστέρου θλιβεροῦ βίου των !

* *

Εἰς τὰς ἀντιθέσεις αὐτὰς τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος αἱ σκέψεις διαδέχονται ἀλλήλας κατ' ἐξακολουθήσιν. Τὸ ἄπορον γῆρας ἀναπολεῖ τὴν πλουσίαν νεότητα, ἣτις, καίτοι πτωχὴ, ἦτο πλουσία, ἀφ' οὗ ἦτο νεότης. Αἱ εἰκόνας τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, οἱ ζωηροὶ ἐκείνοι καὶ φιλέριδες συμμαθηταὶ ἐλαύνουσι διὰ τῆς περιλύπως ἀναπολούσης φαντασίας. Τὰς εὐθύμους παιδιάς διέκοπτεν ἀποτόμως ἡ πόρρωθεν ἐμφάνισις τοῦ «δασκάλου», καὶ ἔντρομοι οἱ μικροὶ ἐκείνοι καὶ πείσμονες φωνασκοὶ ἐκρῦπτοντο ἐν σπουδῇ ὀπισθεν τοῦ

φράκτου και ἐξήρχοντο μετὰ μικρὸν ἵνα συνεχίσωσι τὰς παι-
διάς, εὐθὺς ὡς ἐξηφανίζετο τὸ ἀπειλητικὸν φάσμα τοῦ δι-
δασκάλου. Τοῦ χωρικοῦ καφφενείου ὁ κύκλος πάλεται καὶ
αὐτὸς εἰς τοὺς ἡμισβέστους ὀφθαλμούς των. Τί νὰ ἀπέγιναν
οἱ ἀμέριμνοι ἐκεῖνοι ἑταῖροι τῆς πρώτης νεότητος, οἱ φίλοι
τῆς ὥραίας ἐκείνης ἐποχῆς, οἱ ἀναστέλλοντες τὸ βῆμά των
εἰς τὸν σταθμὸν τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς ἀγρίας τοῦ καφφενεί-
ου, ἵνα τραπῶσι μετὰ μικρὸν πρὸς τὸν ἴδιον ἕκαστος οἶκον,
ὅπου λιτὸν εἶχε παρατεθῆ τὸ ἐπαρκὲς δεῖπνον, καὶ ἡ σύζυγος
ἀνέμενε τὸν νέον ἀγρότην, ὃν εὐτυχῆ πατέρα θὰ καθίστα μετ'
ὀλίγον ; Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου, ὅπου τὰς Κυριακὰς
περιάγουσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἐορτάσιμον ἐνδυμασίαν των οἱ
νέοι χωρικοὶ, ἐπιφαίνεται ἡ ὥραία κόρη ἢ φλέσσα τὰς
καρδίας τῆς ἀλκίμου τῆς κόμης νεότητος. Ἐνθουσιᾶ ἡ σπαρ-
γῶσα ἡλικία, καὶ ἡ φλόξ τῆς ἀμίλλης τίς θὰ κερδίσῃ τὴν
σταθερὰν εὐνοιαν τῆς ὥραίας χωρικῆς ἀστράπτει εἰς τοὺς
πυρακτωθέντας αὐτῶν ὀφθαλμούς. Ἴδου ὁ μικρὸς λαχανό-
κηπος, ὅπου ἡ ἔμφυτος τῆς γυναικὸς καλαισθησία συντηρεῖ
τὸν « βασιλικὸν » εἰς τὰς γάστρας, καὶ περιποιεῖται μικρὰν ἔ-
κτασιν γῆς, ὅπου εὐδῶδη θάλλουσιν ὀλίγιστα ἄνθη. Καὶ τὸ
φῶς ἐκεῖνο τὸ ἀσθενῶς λάμπον εἰς τὸ ἡμίλειστον παράθυ-
ροντοῦ πενιχροῦ ἐκείνου ἀλλὰ καθαρωτάτου οἰκίσκου ; Ὑπὸ
τὴν ἀμυδρὰν ἀκτῖνά του παρασκευάζει τὴν προῖκά της ἢ
κόρη, καὶ ἐργαζομένη ψιθυρίζει ἄσμα χαρᾶς, ἐν ᾧ ὁ νοῦς της
στρέφεται πρὸς τὸν ἐλκεκτὸν τῆς καρδίας της, πρὸς ὃν ἤθελεν,
ἐὰν δὲν τὴν ἔβλεπέ τις, νὰ δώσῃ τὸ μικρὸν ἄνθος, ὅπερ μα-
ραίνει τώρα ἡ φλόξ καὶ ὁ πόθος τοῦ στήθους της. Εἰς τοὺς
ἄλωνας τοῦ χωρίου, εἰς ἡμέραν ἐορτῆς, φαιδρὸς συγκροτεῖται
χορὸς. Μὲ τοὺς αἰδήμονας ὀφθαλμούς σταθερῶς τεταπεινωμέ-
νους χαμαὶ ἀκολουθεῖ τὸν πυροῖχιον ἢ κόρη συνέχουσα τὴν
ἄλλωσιν τοῦ κύκλου, ὃν ἄγει ὁ εὐτυχῆς προτιμώμενος. Τοσοῦ-
τον ἐκχειλίζει ἡ χαρὰ τῆς παρθένου, ὥστε τείνει νὰ νικήσῃ
σχεδὸν τὴν ἔμφυτον τῆς γυναικὸς συστολήν, σεμνὴν πάντοτε
καὶ εἰς τὴν τολμηροτέραν ἐκδήλωσίν της. Ἡ χεῖρ της τρέμει
εἰς τὴν ἄκραν τοῦ μανδυλίου, ὅπως τρέμει καὶ ἐκείνου ἡ χεῖρ
εἰς τὴν ἄλλην. Ἐπροδόθη σχεδὸν εἰς τοὺς ἀγρύπνους τῶν πέ-
ριξ καὶ κακεντρεχεῖς ἐνίστε ὀφθαλμούς. Καὶ τὴν ἐπαύριον οἱ

ψίδυροι πυκνοῦνται εἰς τὴν κόμην, καὶ πρὶν ἀκόμη ἐνώση αὐ-
τοὺς εἰς γάμον ὁ ἱερεὺς, ἡ φήμη ἤνωσε τὸ ἀγαπώμενον ζευ-
γος. Γραΐα τις μάλιστα ἰσχυρίζεται, ὅτι πρὶν ἐπιφανῆ ἡ αὐ-
γὴ, εἰς τὸ μεταίχμιον ἐκεῖνο τῆς ἡοῦς καὶ τῆς νυκτός, εἶδεν
ὄλισθαίνουσαν ὑπὸ τὰ δένδρα σκιὰν πλάνητος, ὃν νομίζει ὅτι
ἀνεγνώρισε, καὶ ὅστις ἀπενῶς καὶ περιπαθῶς ἐθεώρει τὰ κα-
τάκλειστα παραθύρα τῆς νύμφης. Εἰς τὴν ἀφήγησιν ὠχρῶ-
σι τῶν νέων αἱ παρειαὶ, καὶ τοῦ φθόνου τὸ δριμύ κέντρον, ὑπὸ
τὴν ἔχιδναν τῆς ζηλοτυπίας, φαρμακεύει τὰς παιδικὰς ἐκείνας
καὶ ἀθῶας ψυχὰς.

* *

Ἐνόμιζον ὅτι ὑπὸ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος, εἰς τὴν
θλίψιν τοῦ ἐνεστῶτος, παραπλήσια ἢ συναφῆ ἀνεπύλου οἱ
θλιβεροὶ ἐκεῖνοι τραυματῖαι τῆς τύχης καὶ τῆς ζωῆς, οἱ σε-
μνοὶ καὶ εὐτυχεῖς ἄλλοτε ἦρωες τῶν σκηνῶν τούτων, ὅτε τὸ
δάκρυ δὲν εἶχεν ἔτι ἀποσβέσει τὴν λάμψιν τῶν ὀφθαλμῶν,
καὶ τὸ γῆρας νεκρώσει τὴν ἀκμὴν ἐκείνην καὶ τὴν ἀλικὴν
τῶν σωμάτων των. Τὸ γοργὸν ἐκεῖνο «καλὴ ἴσπερα», εἰς ὃ
δὲν ἀπῆντα κατὰ κανόνα ἡ κόρη, καίτοι βαθύτατα ἠσθάνετο
τὴν φωνὴν, ἢ ἐκφραστικῶς καὶ εὐγλώττως ἀπῆντα διὰ τῆς
σιγῆς μὲν τοῦ γέιλους ἀλλὰ τῆς ἀκαριαίας φλογός τῶν πα-
ρειῶν της, τὰ ἐπεισόδια ἐκεῖνα τῆς πρώτης ἡλικίας τῶν
νέων τότε, γερόντων ἤδη καὶ ὑπὸ τοῦ Πτωχοκομείου τὸ ἄ-
συλον στεγασάντων τὴν ἰδίαν πενίαν, καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν τὸ
«τότε» καὶ τὸ «τώρα» μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἀψηχόλου ἀπο-
κλειστικῶς κατὰ τὴν μήπω ἀρξαμένην ἀκολουθίαν τὰς σκέ-
ψεις αὐτῶν, καὶ διεῖπον τοὺς λογισμοὺς διὰ τοῦ μεγεθυντι-
κοῦ πρίσματος καταστάσεως διαφόρου, καὶ ἀλγεινοτάτης συγ-
κρίσεως. Τὸ δάσος καὶ ἡ κρήνη τῆς πλατείας τοῦ χωρίου, ἡ
πηγὴ τῆς κοιλάδος, ἡ σκόπιμος ἔξω τῆς ἐκκλησίας παραμονὴ
τῆς νεολαίας μετὰ τὴν λειτουργίαν, ὅπως θεωρήσῃ ὁ εὐχα-
ρισ ἐκεῖνος ἀνδρικός κόσμος τὰς ὠραίας παρθένους τοῦ χωρί-
ου, ἡ ἀνθοστόλιστος ἀνοιξίς, τὸ θέρος μὲ τοὺς ἀρξαμένους
καρπούς του, ὁ τρυγητὸς καὶ τῶν δημητριακῶν ἡ συγκο-
μιδὴ μὲ τὰς πανοικεῖ ἐξόδους εἰς τοὺς ἀγρούς τοῦ χωρίου, τὸ
φθινόπωρον μὲ τὰς ἀρχομένας τῆς σπορᾶς ἐργασίας, ἡ ἀ-
νατολὴ τῆς ἡμέρας, ἡ δύσις τῆς νυκτός, ἡ ἀσφάλεια ἢ ἡ

πιθανότης μιᾶς εὐτυχοῦς συναντήσεως, τῆς σελήνης ἢ ὤχρα φωταύγεια, τὸ ὄνειροπόλημα μιᾶς νυκτὸς τρεφούσης τοὺς ρεμβασμοὺς τῆς νέας καρδίας, τὸ σύνολον ἐκείνο κοινωνικῆς, ἀγροτικῆς, ἢ ἐργατικῆς ζωῆς ἐκτυλισσόμενον εἰς τὰς ὄψεις των μὲ τὸ πικρὸν θέληγτρον γοήτρου ἐς αἰεὶ ἀφανισθέντος, ἐνόμιζον ὅτι συνετάρασσε τὰ παραχθέντα ἔγκατα τῶν ναυαγῶν τούτων, εἰς τὴν θλιβεράν ἐκείνην ἀνάμνησιν καὶ παρέλασιν ἡμερῶν καὶ ἐποχῶν εὐτυχῶν. Καὶ ἄς μὴ ἰσχυρισθῆ τις, ὅτι ἐντυπώσεις τοιαῦται καὶ ἀναπολήσεις, εἰκόνες θελακτικά ἢ σκηναὶ βουκολικοῦ ἢ κοινωνικοῦ βίου δὲν ἠδύναντο καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀπασχολήσωσι τὴν ἀντίληψιν ἀμαθῶν ἢ ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων, παρ' οἷς δὲν εἶναι ἴσως ἀνεπτυγμένη ἐπαρκῶς ἡ καλαισθησία. Ἰσχυρισμὸς τοιοῦτος δὲν μοὶ φαίνεται βάσιμος. Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ καλοῦ εἶναι ἔμφυτος εἰς πάντα ἄνθρωπον. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὴν δύναμιν καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀντιλήψεως τῆς τοιαύτης λατρείας. Διὰ τὸν μὲν ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ λατρεία πρὸς τὸ καλὸν εἶναι θρησθεία· διὰ τὸν δὲ ἡ αὐτὴ λατρεία εἶναι ψυχώσεις, ἐνῶ διὰ τὸν ἄλλον ἡ αὐτὴ λατρεία τοῦ καλοῦ ἐκτυλίσσεται ἀμυδροτέρα. Εἶναι ἐνθουσιώδης διὰ τοῦτον παράφορος διὰ τὸν ἄλλον, αἰσθητὴ διὰ τὸν τρίτον, μετρία διὰ τὸν μὲν, ἀμβλυτέρα διὰ τὸν δὲ. Ἐνυπάρχει ὁμως πάντοτε ἡ λατρεία τοῦ καλοῦ εἰς τὸ βάθος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀνισταμένη εἰς τὴν εὐκαιρον στιγμὴν, καὶ διασαλεύουσα τὴν αἰσθησιν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ κλίμακα ἀνάλογον τῆς φύσεως ἐκάστου, τῆς παιδεύσεώς του, τῆς λεπτότητος τοῦ αἰσθητηρίου του, τῆς ψυχικῆς διαθέσεως, ἔστω, ἤτις, ἐν τῇ εὐθυμίᾳ ἢ τῇ ἀθυμίᾳ αὐτῆς, δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ θεωροῦντος τὴν φύσιν καὶ τὰ φαινόμενά της. Καὶ ὅταν ἡ αἰσθησις αὕτη τοῦ καλοῦ δὲν ἀνίσταται ἠρέμως ἢ ὀρμητικῶς ἕξ ἐνδομύχου ἢ ἐξωτερικοῦ λόγου, ζῆ ὁμως πάντοτε, καὶ ὑπάρχει πάλλουσα ἀσθενῶς ὑπὸ τὴν φαινομένην νεκροφάνειάν της. Οἱ γέροντες αὐτοὶ, οὗς ἀναπήρους, ἠρειπωμένους, συνέχοντας κοπιωδῶς τὰ ἴδια τραύματα βλέπω τώρα ἐνώπιόν μου, θὰ ἡσθάνθησαν βεβαίως τὰς συγκινήσεις αὐτάς. Θὰ τὰς ἡσθάνοντο καὶ ἤδη ἐὰν ἦσαν ἐπιδεικτικοὶ συγκινήσεων ἢ τοὐλάχιστον ἐντυπώσεων τοιούτων ἀπὸ τῆς θεάς της

φύσεως πηγαζουσῶν. Ἄλλ' ἀτυχήσαντες εἶδον ὑποκαθισταμένην εἰς τὰ γόητρα τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν τὴν σκιερὰν καὶ θετικὴν πραγματικότητα, τὴν ἀπορροφῶσαν ἀμερίστως τὰς σκέψεις των, καὶ ὑπὸ τὴν ὁποίαν πνίγεται τώρα ἡ ζωὴ των. Ἄ! Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ ἀπέθνησκε καὶ ἡ ἀγρυπνώσα μνήμη των, καὶ νὰ ἐτυφλοῦτο ἡ τυραννικὴ αὐτῶν ἀναπόλησις, ὅπως ἐτυφλώθησαν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ των!

* *

Συγκεχυμένος ἦχος με ἀναστέλλει εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ὑποκαταστάσεως τῶν ἰδικῶν μου σκέψεων εἰς τὰς εἰκαζομένας σκέψεις τῶν προνομιούχων αὐτῶν τῆς ἀνθρωπίνης καταδρομῆς. Χωλὸς τις ἐπεφάνη ὁδηγῶν τυφλὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Συνεκρατοῦντο ἀμοιβαίως· καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἔστησαν ταλαντευόμενοι ἐπὶ βραχὺ, ἐποίησαν εὐσεβάστως τοῦ σταυροῦ ὀσημεῖον, καὶ, ὑποβοηθούμενοι πάντοτε, προσῆλθον νὰ ἀγοράσωσι πεντάλεπτον «κεράκι» μὲ τὸ ἔσχατον λείψανον τῆς περιουσίας των, ὅπερ ἠθέλησαν νὰ ἀφιερῶσιν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας τῆς πίστεως. Ὑποτρέμοντες εἶτα καὶ ὑποσκάζοντες διηυθύνθησαν ἀσταθῶς ἀναζητοῦντες θέσιν μεταξὺ τῶν ὁμοτύχων των. Ἡ εἰκὼν τῆς ἀμοιβαίας συμπληρώσεως καὶ τῆς βοήθειας ἐξετυλίχθη εἰς τὴν εἰκόνα ἐκείνην, ὅτε τὴν στέρησιν τῶν ὀφθαλμῶν ἀνεπλήρου ὁ χωλὸς, καὶ ὁ τυφλὸς τὴν στέρησιν ποδῶν ὑγιῶν. Δύο γυναῖκες νέαι εἰσέτι, καὶ εἰσέτι τηροῦσαι μαρνανθέντα ἴγνη λαϊκῆς καλλονῆς, ἐπεφάνησαν εἶτα συρόμεναι μετὰ κόπου εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Εἶχον δεινῶς ἐξηρθρωμένους τοὺς πόδας, ἡ δὲ ἀρτιωτέρα ἐν τῇ ἐξαρθρώσει αὐτῆς, ἔσυρεν ἐπιμόχθως κάθισμα, ἐφ' οὗ θὰ ἐκάθητο ἡ σύντροφος. Ἡ νεώτερα ἔφερε καλύπτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, μεταξίνην ὡς μοὶ ἐφάνη, καὶ ἦτις, τίς οἶδεν ὁποίας παρελθούσης εὐπορίας ἦτο μέτριον καὶ μοναδικὸν λείψανον.

Ὁ τρόπος, καθ' ὃν εἶχεν ἀναδέσει τὴν κόμην της καὶ διευθετήσῃ ἐναρμονίως πρὸς αὐτὴν τὰς πτυχὰς τῆς καλύπτρας, ἐμαρτύρει ἐπιμεμελημένην προσπάθειαν, ὅπως ἀναδείξῃ ὥραιότεραν τὴν κεφαλὴν καὶ ζωηροτέραν τὴν ἔκφρασιν της. Οὐχὶ μόνον ἐπικεικῶς ἔκρινα, οὐχὶ μόνον συνεχώρησα πλήρως, ἀλλὰ καὶ εὖρον φυσικωτάτην τὴν ἀπόπειραν ἐκείνην

τῆς γυναικὸς τοῦ νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἐφαρμοσῇ τὴν ἰσχυρὰν ἔμφυτον κλίσιν τῆς γυναικείας φιλαρεσκείας. Ὁ ἄπειρος ἐρευνητὴς τῶν μυστικῶν τῆς γυναικείας καρδίας θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐκδηλώσῃ ἀπορίαν, πῶς γυνὴ περιθάλπομένη ἐν τῷ Πτωχοκομείῳ, καὶ πέρα πάντος ὁρίου πενομένη, ἠδύνατο νὰ φροντίσῃ νὰ φανῇ ὠραία, ὠραιότερα ἔτι διὰ τῆς τέχνης ἢν μετεχειρίσθῃ ἐν τῷ ἐκζεσητημένῳ συνδυασμῷ τῆς κόμης καὶ τοῦ κομηθένου της. Ἐγὼ, χωρὶς παντελῶς νὰ εἶμαι Δῆλιος κολυμβητὴς, ἀποτολμῶν νὰ καταδυθῶ εἰς τὸ κινδυνῶδες ἀπύθμενον πέλαγος τῶν τρόπων καὶ τῶν ἐπινοημάτων τῆς γυναικείας φιλαρεσκείας, ὑπὸ τὰ κύματα τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ἄσμα τῶν Σειρήνων θὰ ἔτρεχέ τις ἀσφαλῶς τὸν κίνδυνον νὰ πάθῃ, ὅ,τι πάντοτε πάσχουσιν οἱ ἀπροσέκτως ἀφιέμενοι εἰς τὰς μελωδίας των, ἐγὼ ἠμνήστευσα ἀπολύτως, συνεχάρην μάλιστα ἐνδομύχως τὴν γυναικα ἐκείνην, ἣτις τοιαύτην εἶχεν ἐπιδείξει σπουδὴν νὰ φανῇ ὠραιότερα. Διότι ἡ μερίμνα περὶ τῆς καλλονῆς εἶνε θρησκεία τῆς γυναικὸς καὶ ἡ ἐπιμελὴς φροντίς αὐτῆς νὰ φαίνεται ὠραία, εἶνε ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀσχολιῶν τῆς γυναικὸς, εἶνε κληρὸς ἐπιβεβλημένος δι' αὐτὴν, ἀρκεῖ ἢ χρῆσις τῆς μερίμνης αὐτῆς νὰ εἶνε σύμμετρος, ὑπὸ τινα δ' ἔποψιν καὶ ἀνάλογος πρὸς τὸν χρόνον. Τὸ αἶσθημα τῆς κομψότητος, ἡ λεπτολόγος ἀναζητήσις τῆς ἀρμονίας τῆς χροιάς τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἱματισμοῦ, ὁ ἰσχυρὸς πόθος τοῦ νὰ ἀρέσῃ, νὰ ἀρέσῃ πάντοτε, καὶ εἰς τοῦ πένθους ἔτι τὴν ὥραν, γεννᾶται, συναυξάνεται καὶ ἀποθνήσκει μετὰ τῆς ζωῆς τῆς γυναικὸς. Ἐὰν δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ μόνη φροντίς τῆς γυναικὸς εἶνε νὰ ἀρέσῃ, δύναται ὅμως νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ φιλαρέσκεια εἶνε μία τῶν κυριωτέρων φροντίδων της. Καὶ τοσοῦτον ἰσχυρὰ, τοσοῦτον ἔμφυτος καὶ ἀκαταμάχητος εἶνε ἡ κλίσις της αὐτῆ, ἀδιακρίτως ἢ ἀδιαφόρως τῆς πνευματικῆς ἢ κοινωνικῆς θέσεώς της, ὥστε οὐδ' ἡ μᾶλλον πενιχρὰ κατάστασις δύναται νὰ ἐπιδράσῃ τοσοῦτον ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῆς γυναικὸς καὶ τῆς συμφουὸς φιλαρεσκείας της, ὥστε νὰ πνίξῃ αὐτὴν ἢ νὰ τὴν τρέψῃ εἰς ἀδιαφορίαν διὰ τὴν καλλονὴν της, καὶ διὰ τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἡ καλλονὴ της αὐτῆ καὶ ἡ παρουσία της θὰ παρήγεν ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Γ'.

Ἄλλ' ἤδη ἄρχεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου. Ἡ μᾶζα ἐκείνη ἢ ἀπὸ ἀνδρας καὶ γυναικας ἀποτελουμένη, ἢ ἐμπεποτισμένη ἀπὸ ἄλλος, ἢ αὐλακωθεῖσα ἀπὸ ρυτίδας, καὶ σπαρχθεῖσα ἀπὸ τὰς πικρίας ἐλπίδων ἀποτυχουσῶν, ἀνίσταται εὐσεβᾶστος καὶ κοπιωδῶς. Ἀνάπτεται ὁ μικρὸς πολυέλιος, ἀραιότερον δὲ ἀποβαίνει τὸ σκίῳφος ἐντός. Τὸ ἀνέφικτον μεγαλοῦργημα τῆς θρησκευτικῆς λυρικῆς ἐμπνεύσεως, οἱ ψαλμοὶ τοῦ Προφητᾶνακτος, ἀντηχοῦσιν εἰς τὸν ναόν. Μεγαλορρημονοῦντες τὴν ματαιότητα τῆς ζωῆς ἐξαίρονται ἔτι εἰς τὸ ἔντονον αὐτῶν ὕψος διὰ τῆς θλιβεραῦς εἰκόνας τῶν ἀκρατῶν. οἷτινες παρίστανται ἐκεῖ ὡς ζῶσα μαρτυρία τῆς ματαιότητος ταύτης. Ὁ Χριστὸς μοὶ ἐφαίνετο γλυκύτερος τὴν νύκτα ἐκείνην· ἢ δὲ ἀγάπη Του πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ προτίμησις Του διὰ τοὺς πένητας, ἢ παρηγορία Του διὰ τοὺς ὀδυνομένους, τὸ ἔλεός Του διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, τὸ ἐνδιαφέρον Του διὰ τοὺς πάσχοντας ἔλαμπε φαιεότερον εἰς τὸ μεγαλόφωνον θέαμα τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας, καὶ τῆς μερίμνης ὑπὲρ τῆς δυνατῆς ἀνακουφίσεως τῆς δυστυχίας αὐτῆς. Ἀπὸ τοὺς οἰκτιρομένους δῖεροπόλους, ἀπὸ τοὺς ἀγνοὺς ἐκείνους καὶ ἀπὸ θεῖαν ἀκτῖνα αὐγαζομένους ὀφθαλμοὺς ἐστάλαζεν ἄδρότερον τὸ δάκρυ διὰ τὰς θλίψεις τοῦ κόσμου· καὶ τὰ ρήματα Αὐτοῦ τὰ φιμοῦντα τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς, καὶ ἰώμενα τοῦ σώματος τὰς πληγὰς, ἤχουν συμπαθέστερα καὶ εὐγλωττότερα προσπίπτοντα ὡς δρόσος παρήγορος εἰς τὸν ψυχικὸν ἐκείνον αὐχμὸν τὸν ταλαιπωρήσαντα καὶ κατερημώσαντα τὰς καρδίας. Ἥσθανόμην ὅτι ἡ εὐλαβεστάτη καὶ ἀπεριόριστος λατρεία μου πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ὁ θαυμασμός μου πρὸς τὸ ὕψος τῆς προαιρέσεως καὶ τῆς ἐπωδύνου θυσίας Του, ἢ ἐκπληττομένη ἀφοσιώσις μου διὰ τὴν ἀνεξάντλητον γλυκύτητα καὶ τὴν ἀδαπάνητον πραότητα Του καὶ ἀνεξικακίαν, ἐνετείνεται πλειότερον ἔτι μετουσιουμένη εἰς θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμόν μετ' ἀορίστου τινὸς δέους συνφανθέντος περὶ τὴν εὐσεβῆ αὐτὴν καὶ πιστὴν λάτρεϊάν μου πρὸς τὸν θεῖον Θεάνθρωπον. Ἄφωνοι καὶ συντετριμμένοι, μετ' ἡσυχίας καὶ σώματος πόνους, ἴσταντο πέριξ τοῦ Ἐπιταφίου οἱ πτωχοὶ

οἱ πτωχοὶ αὐτοί, τοὺς ὁποίους τοσοῦτον ἠγάπησεν εἰς τὸν κόσμον, τοὺς ὁποίους τοσοῦτον παρηγόρησε καὶ παρηγορεῖ ὁ ἱερός καὶ αἰώνιος λόγος Του, καὶ τοὺς ὁποίους ἡ ἀγάπη Του ἀνεδείκνυεν ὑπερέτους τῶν δεινῶν τῆς πενίας ἀμβλύνοσα τοὺς σπαραγμοὺς αὐτῆς διὰ τοῦ παραμυθητικοῦ συναισθήματος, ὅτι οἱ ἐν χρηστότητι ἐγκαταρούντες πένητες εἶναι οἱ προτιμώμενοι φίλοι καὶ εὐνοοῦμενοι τοῦ Κυρίου.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ἤρξατο ἡ ἀκολουθία τοῦ Θρήνου, ὅτε, κύκλω τοῦ Ἐπιταφίου, ψάλλει ἡ ἐφῆμερος ζωὴ εἰς στίχους ὑπερτάτης περιπαθείας καὶ τρυφερότητος, τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατελθούσαν ἀνθρωπίνην ζωὴν, ἥτις αὖριον θὰ ἀνασθηθῆ εἰς αἰωνίαν καὶ θεῖαν. Τὰ μικρὰ κηρία τῶν πτωχῶν ἀνήφθησαν διαδοχικῶς, καὶ ἄτμοι εὐώδους λιβάνου διεχύθησαν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν. Τὸ ἐπι σκιάφως τοῦ ναοῦ ἀποβαίνει φαινόνοτερον. Τίς ὁμως θὰ λύση, τίς θὰ σκεδάσῃ τὸ σκοτὸς τῆς καρδίας ἐκείνων, οἵτινες ἀπόκληροι παντὸς γήϊνου ἀγαθοῦ, εἰς οὐδὲν δύναται νὰ ἐλπίσωσιν ἐφεξῆς, καὶ ὅ,τι παρηγόρον τολμῶσι νὰ ἐνατενίσωσιν, εἶναι ἢ διὰ τοῦ θανάτου λύτρωσις ἀπὸ τῆς κακῆς νόσου τοιαύτης ζωῆς; Τίς θὰ ὑπογλυκάνῃ αὐτῶν τὸ πικρὸν καθεστῶς ἐν ᾧ ζωῖσι καὶ παλαίουσι; Καὶ τίς, ἐπιφέρων εἰρήνης πνεῦμα ἐπὶ τὰς σκανδαλιζομένας καρδίας των, θὰ θεραπεύσῃ αὐτὰς ἀπὸ τοῦ πελιδνοῦ φθόνου τὸ ἀντιχριστιανικὸν συναισθημα, τὸ ἄδικον καὶ εὐτελές, τὸ ἀναταράσσον ὁμως πιθανῶς τὰς συνειδήσεις των εἰς τὴν θέαν τῆς νομιζομένης εὐτυχίας τῶν ἄλλων, κατ' ἀντίθεσιν τῆς ἰδίας ἀτυχίας καὶ ἀσημότητος; Θεάνθρωπε Σὺ, καὶ ἡ Σὴ λαλιά. Τὸ παράδειγμά Σου καὶ ἡ διδασκαλία Σου θὰ ἐμπεδώσῃ τὴν στιγμιαίως κλονιζομένην ἀρετὴν, καὶ τὴν σταθερότητα τῆς πεποιθήσεως εἰς τὴν θεῖαν δικαιοσύνην.

Ἡ Σὴ ἐπαγγελία, καὶ ἡ ἀπὸ ταύτης ἐλπίς, θὰ σκορπίσῃ τῆς παρηγορίας τὴν ἀκτίνα εἰς τὸν ζοφώδη καὶ παγερὸν αὐτὸν Τάραρον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς! Θερμαίνεις τὰς κατεψυγμένας καρδίας μας, ἀγνίζεις αὐτὰς ἀπὸ τὸν ρύπον τῶν παιθῶν, φωτίζεις τοὺς σκοτεινοὺς ὀφθαλμοὺς μας, ἀναπτύσσεις τὰς πεπερασμένας διανοίας μας, ἀνάγεις τὰς ταλαντευομένας συνειδήσεις μας εἰς εὐτυχή προσδοκίαν ζωῆς εὐδαιμονεστέρας, καὶ στηρίζεις τὰ ὑπὸ τὸ ἄχθος τῆς συμφορᾶς καὶ τῆς γήϊνης πο-

ρείας αποκαρτερήσαντα σώματά μας. Τοῦ θανάτου Σου ἡ μνήμη ἀπαλείφει τὴν μνήμην τῶν ἀνθρωπίνων διωγμῶν καὶ πιკριῶν. Τῆς Ἀναστασεῶς Σου ἡ χαρὰ φιμώνει τὰς θλίψεις μας, καὶ ἀναστέλλουσα τὴν κατάραν τοῦ στόματός μας, σφίξει τοὺς θρηνοῦντας ἀπὸ τὴν βλάβσημον κραυγὴν ἀπιστίας καὶ ἀπογνώσεως, ἣν φέρει κατὰ στιγμὰς εἰς τὰ χεῖλη μας τῆς κακοδομιονίας ὁ ἀδιάλειπτος καὶ ἀδικιώτατος διωγμός.

Δ'.

Ἰπὸ τὸ φῶς τῶν ἀστέρων, καὶ τὸ ἰσχνὸν φέγγος τῶν πενταλέπτων ἡμῶν κηρίων, φερόμεθα εἰς τὸν σιωπηλὸν περίβολον τοῦ Πτωχοκομείου, ἀκολουθοῦντες τὸν Ἐπιτάφιον μὲ τοὺς ἰδίους ἕκαστος λογισμοὺς, καὶ μὲ τὸν διάφορον κόσμον, ὃν ἐδημιουργήσαμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς. Δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ὅτι οὐδ' ἡ μεγαλοπρεπεστέρα, οὐδ' ἡ μᾶλλον ἐκπληκτικὴ τῶν ἐπιγείων πομπῶν, οὐδ' αὐτὴ ἡ κραταιοτάτη παρθέλασις τοῦ ὑπερτάτου καὶ ἀπροσιτωτάτου ἀνθρωπίνου μεγαλείου θὰ προῦξένοι εἰς ἐμὲ ἐντύπωσιν προσπελάζουσάν πως τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν τῆς σεμνῆς αὐτῆς, τῆς ἀπερίττου τελετῆς καὶ λιτανείας τοῦ Ἐπιταφίου ἐν τῷ Πτωχοκομείῳ. Εἰς τὸν συρόμενον ἐκεῖνον ἀνθρώπινον ὄγκον, τὸν παραλυτικὸν, τὸν ἀρθριτικὸν, τὸν ἀσθματικὸν, τὸν ἡμίτυφλον ἢ ἀόμματον, τὸν καταβεβλημένον ὑπὸ τοῦ γήρατος, τὸν σπαρασσόμενον ἀπὸ ὀδύνας ἠθικὰς, τὸν μορφάζοντα ἀπὸ πόνους σωματικούς καὶ βιοῦντα χωρὶς ἐλπίδας, τὸν ἄνευ παρόντος ὑποφεροῦ καὶ ἄνευ μέλλοντος ἀνεκτοῦ, ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ παρελαύνουσαν εἰκονογραφημένως τὴν τραγῳδίαν τῆς ζωῆς ἐν πάσῃ τῇ δράσει τῶν ἀθλίων αὐτῆς ὑποκριτῶν καὶ... θυμάτων. Εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν, μελαγχολικὴν πολὺ πλειότερον τοῦ συνήθους ἀπὸ τῆς πικρίας τραθεΐσης στοργῆς υἱικῆς, εἶχον αἰσθανθῆ καὶ ἀτελῶς περιγράψει παραπλησίας συγκινήσεις. Ἐγγὺς τάφου προσφιλοῦς ἐγκλείσαντος ἐν εἰρήνῃ σβεσθεΐσαν ὑπαρξιν δικαίου, εἶχον προσίδει τὴν ἱερὰν τελετὴν τοῦ Ἐπιταφίου εἰς τὸν περίβολον ἐκεῖνον τῶν νεκρῶν. (1) Τὴν πιεζομένην καρδίαν μου ἀνέ-

(1) Ὁ «Ἐπιτάφιος» ἐν τῷ Νεκροταφείῳ. Εἰκονογραφ. «Ἐστία» Μῆτις τοῦ 1894, ἀριθμ. 14.

λυσεν εἰς μείζονα συγκίνησιν ὁ νύκτιος ἐκεῖνος καὶ ἱερὸς δρόμος διὰ τῶν τάφων, ὅτε εἰς τὸ μεγαλόφωνον στάδιον τοῦ θανάτου, κρᾶζοντος διὰ τῶν μυριῶν τῶν μνημιάτων στομάτων, ἀλλ' ἀμβλυνομένου εἰς τὴν φοβερότητα αὐτοῦ διὰ τοῦ συμβόλου τῶν μυριῶν Σταυρῶν, ἐφέρετο ἐν ὁμοιώματι νεκρὸς ὁ Κύριος, λύων τὸν θάνατον καὶ καταλύων τὴν δύναμιν του διὰ τοῦ μεγέθους τῆς ἐκουσίας θυσίας Του. Ἀποσεῖσας ὅμως τὰς ἀναμνήσεις αὐτὰς, προσφιλεῖς πάντοτε καίτοι πικρὰς, προσεῖδον τὴν ἀγωνιῶσαν μᾶζαν αὐτὴν, τὴν εἰκονογραφημένην αὐτὴν σελίδα τοῦ δράματος τῆς ζωῆς, τὴν συρομένην ὀπισθεν τοῦ Ἐπιταφίου. Ἡ ἐντολὴ τοῦ «ἀλλήλων τὰ βῆθη βασάζετε» ἐφαρμόζεται ἑναργεστέρᾳ ἐδῶ. Οἱ μὲν ὀδηγοῦσι τοὺς τυφλοὺς, οἱ δὲ στηρίζουσι τοὺς χωλοὺς, καὶ ἄλλοι βοηθοῦσι τοὺς ἀναπήρους. Καὶ πάντες εἶναι ἐρεΐπια! Εἷς τοῦ γήρατος τὴν εἰκόνα καὶ τὴν παρακμὴν βλέπει τις ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀπολύτῃ δυστυχίᾳ, ὑπάρχει κατάστασις δυναμένη δυστυχέστερον ἔτι νὰ ἐκδηλωθῇ. Ὁ ἡμιπαράλυτος ἐκεῖνος, ὁ ὀδηγῶν τὸν ἀόμματον γέροντα, σφαλεις κατὰ τὸ βῆμα, ἐμπίπτει ἐντὸς μικροῦ λάκκου παρασύρων καὶ τὸν τυφλόν. Ἡ ἀνάπηρος ξυνωρίς, ὑπὸ τὴν τάχιστα παρασχεθεῖσαν βοήθειαν, συνεχίζει πάλιν τὸ ἐπιμοχθὸν βᾶδισμά της. Δύο γυναῖκες συγκροτούμεναι σφιγκτῶς περιάγουσι τὴν διττὴν ἀσθένειαν τοῦ γήρατος καὶ τῆς νόσου. Ἀποτέρω, ὑπὸ τὴν ἀτονίαν τῶν γονάτων, κατολισθαίνει ἐσχατόγηρος πρὸς τὴν γῆν. Τὸ «κεράκι» ἐκφεύγει τῶν χειρῶν του καὶ σβέννυται ὅπως καὶ αἱ ἐλπίδες τοῦ γέροντος. Τὴν πλήρη ἀδυναμίαν του νὰ ἐγερθῇ ἀναπληροῦσι σπεύδοντες οἱ δυνάμενοι, καὶ μετὰ μικρὸν φεγγοβολεῖ καὶ πάλιν ἀσθενῶς «τὸ κεράκι» εἰς τὰς τρεμούσας χεῖρας τοῦ γέροντος. Ποδαλγὸς πρεσβύτης περαιοτέρω ἀδυνατεῖ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν βραδέως χωροῦσαν πομπήν. Ἰσταται ἀγωνιωδῶς στηρίζεται ἐπὶ τῆς βακτηρίας του ἐμβλέπων περιλύτως πρὸς τὴν ἡρέμα χωροῦσαν ἱερὰν καὶ φωτεινὴν παρελάσιν. Τὴν ὥραν ἐκεῖνην ἀναστέλλεται ὁ Ἐπιτάφιος, ἵνα δεηθῇ ὁ ἱερεὺς. Ἐντείνει τότε ὁ ποδαλγὸς τὰς δυνάμεις του, καὶ προσπελάζει συρόμενος τὸν Ἐπιτάφιον, πρὶν ἢ προφθάσωσιν οἱ ἄλλοι. Ἰσταται ὑπεγείρει μὲ τὴν τρέμουσαν χεῖρά του τὴν τρέμουσαν λάμπην τοῦ κη-

ρίου, και ἀφαιρῶν τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του ψιθυρίζει ὁ γέρον τὴν προσευχὴν του. Σαλεύει ὁ ἔσπερινὸς ἄνεμος τὰς ἀραιὰς τρίχας τῆς γυμνῆς κεφαλῆς του, καὶ, ἔτι ἀρθρουμένο·ς τοὺς φθόγγους τῆς δεήσεως αὐτοῦ, τοὺς ἀρπάζει τὸ νυκτερινὸν πνεῦμα καὶ εὐπροσδέκτους φέρει αὐτοὺς πρὸς τὸν θρόνον τοῦ εὐσπλάγχχνου καὶ οἰκτιρμονοῦ Πλάστου. Πόσοι ἀπὸ τοὺς κινουμένους τούτους ἀτάφους νεκροὺς, πόσοι θὰ ἀκολουθήσωσι τὴν τελετὴν Ἐπιταφίου καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Εἶνε κοινὸς κλῆρος, καὶ κοινὸς δεσπότης τῆς ἀνθρωπότητος ὁ θάνατος. Ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ὅμως τῶν ἐρειπίων αὐτῶν, ἅτινα ὑπομονεῦει ἡ νόσος τοῦ σώματος καὶ καταφθείρει τῆς καρδίας τὸ ἄλγος, ὁ θάνατος περιίπταται ἀμεσώτερος. "Ἄς ἔλθῃ! "Ἦδη ὑπὸ τὸν τραχὴν κάματον τῆς ζωῆς, ὃν ἡ πενία κατέστησε κοπιωδέστερον καὶ ἐλκωδέστερον ἡ νόσος, ἐκορύφωσεν ἡ νοσηρὰ παρακμὴ τοῦ γήρατος, καὶ ἐστέγασε μὲ ἀφόρητον ἀληθῶς στέγην ἢ ταπεινώσις τοῦ ἄρτου τῆς ἐλεημοσύνης, ἥδη ὑπὸ τὸ ἄδωρον τοῦτο δῶρον τοιαύτης ζωῆς θὰ ἐσκέφθησαν καὶ πολλάκις οἱ δυστυχεῖς πόσον εἶναι μέγα τὸ εὐεργέτημα νὰ ἀποθάνῃ τις ἐγκαίρως. Ἡ ἔμφυτος φιλοζωία τοῦ ἀνθρώπου ἀποστέρει, ἐν τῇ συνήθει τοῦ βίου κατάστασει, τὴν ἀπειλητικὴν ἐμφάνισιν τοῦ γνωστοῦ τέλους μιᾶς ἀγνωσομένης ἀρχῆς. Ἡ ἀνυπαρξία φοβίζει τὴν ὑπαρξιν, καὶ τὸ πέραν τοῦ τάφου μυστήριον, εἰάν ἦνε μυστήριον, ποιεῖ πάντοτε τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀτέλειαν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ. Προτιμᾷ τις νὰ ζῆ ἢ νὰ ἦνε νεκρὸς, διότι καὶ ζῶν ὁ ἀνάπηρος εἶναι κατὰ τι, ἐν ᾧ νεκρὸς εἶναι μηδέν. Ἐὸ μηδέν δὲ, ἐκεῖνο ἀκριβῶς, τρέμει ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καίτοι τὸ μηδέν ἔσχεν ὡς ἀρχὴν ὁ ἀνθρώπος, καὶ αὐτὸ ἔχει ὡς πατρίδα σταθερὰν ὁ εὐτελής πηλὸς τοῦ σώματός μας. Ἐάν ὅμως εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ προσέγγισις τοῦ θανάτου ποιεῖ κατὰ κανόνα τὸν συνήθη ἀνθρώπον, εἶναι ἐπίσης ἀναντίρρητον, ὅτι ὑπὸ τὸ κράτος ἀπολύτου καὶ ἀθεραπεύτου δυστυχίας ἐντεινομένης ἀπὸ τῆς νόσου τὴν συμφορὰν, ὁ θάνατος εἶναι εὐκαταῖος. "Ἄς ἔλθῃ λοιπὸν δι' ἐκείνους, ἐφ' οὓς ὡς ἀπολύτρωσις θὰ ἐπέλθῃ τὸ πεπρωμένον αὐτὸ τέλος, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ὁλοίου θὰ πρᾶξῃ πᾶσα θλίψις, καὶ ὀριστικῶς θὰ σιωπήσῃ πᾶσα ἀλγη-

δών. Εὐεργετική ἀναισθησία θὰ διαδεχθῆ πικρὰν αἴσθη-
σιν καὶ ἀντίληψιν ὀδυνηρὰν, καὶ ζωὴν, ἣτις οὐδένα σκοπὸν
ἔχει διαρκουῖσα, οὐδεμίαν ἔννοιαν ἢ ἰδέαν ὑπηρετεῖ, οὐδενὸς
μυστηρίου ἀποκαλυπτική δύναται νὰ εἶναι, πλὴν ἂν παρεμ-
βάλλεται ὡς ἐρώτημα τοῦ αἰνίγματος, διατὶ ἄρα γε νὰ ζῆ
ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ βάσανος καὶ ἄσκοπος εἶναι ἡ
ζωή. Ἐὰς ἔλθῃ λοιπὸν ὁ θάνατος νὰ λυτρώσῃ τοὺς σωματι-
κῶς πάσχοντας καὶ τοὺς ἠθικῶς ἀλγοῦντας. Ἐὰς σώσῃ τοὺς
ἀφορήτως ὀδυνωμένους ἐν τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτῶν διὰ τὸ θλι-
βερὸν τέλος εἰς ὃ περιῆλθον, καὶ οὐτινος ἡ ὀριστικὴ λῆξις
θὰ σημάνη τὸ ὀριστικὸν τῶν πόνων των τέρμα. Ἡ εἰρήνη αὐτῆ
θὰ βλαστάνῃ βεβαίως καὶ συνεχῶς εἰς τὰς συνειδήσεις ἐκεί-
νων, οὔτινες ἐστόμωσαν τὸ πνεῦμα αὐτῶν εἰς τοῦ στωϊκι-
σμοῦ τὸ παράδειγμα καὶ εἰς τὰς ἰδεώδεις ἐξάρσεις τῆς φι-
λοσοφίας. Τὸν κοινὸν θνητὸν ὅμως προφανῶς καταθλίβει ὁ
συλλογισμὸς, ὅτι καὶ εἰς τὸν τάφον αὐτὸν, καὶ πέραν ἀκόμη,
θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ἡ ταπεινωτικὴ πενία, ἣτις ζῶντα τὸν ἐβα-
σάνισεν. Ἀμνήμονες ὅτι ὁ θάνατος ἰσοπεδῶνει τὴν ζωὴν καὶ
τὰς φρικτὰς αὐτῆς ἀνισότηας, ἀναλογίζονται ὅτι οὐδεὶς θὰ
προσέλθῃ παρὰ τὸ πενιχρὸν φέρετρόν των, καὶ οὐδενὸς θὰ
ἀκουσθῆ φίλου ἐκεῖ ἢ συγγενοῦς μοιρολόγημα. Ἄνθος πτω-
χὸν δὲν θὰ ἀποτεθῆ εἰς τὸ :καταβληθὲν ἐκεῖνο σῶμα, καθ' οὗ
κατὰ προτίμησιν ἐξεμάνῃ ἡ θύελλα τῆς ζωῆς. Οἰκείου δάκρυ
δὲν θὰ βρέξῃ τὸ κάτωχρον πρόσωπον. Μορφὴ οὐδεμία θὰ
σκυθρωπάσῃ οὐδὲ φίλη καὶ συμπαθὴς στοναχὴ θὰ ραγῆ
καθ' ἣν ὥραν τὸ περιττὸν αὐτὸ ἔρμαιον ρίπτεται εἰς τὸ γῶμα,
αὐτὸ τὸ ἄχθος τῆς γῆς τὸ θαπτόμενον εἰς τὴν γῆν, τὸ ἐπα-
νερχόμενον εἰς τὴν πρώτην προέλευσίν του, αὐτὸ τὸ θῦμα
τῆς εἰμαρμένης, τὸ εὐγενὲς ἴσως καὶ ἄξιον καλλιτέρας τύχης.
Ὁ πόνος μόνον καὶ ἡ ἀπόγνωσις ὑπῆρξαν ὁ κλῆρος τοῦ
βίου του· καὶ ἐὰν ζήσῃ πέραν τοῦ τάφου, πικρὰ θὰ εἶναι ἡ
ἀνάμνησις τῆς γηϊνῆς ζωῆς, ἐὰν τυρβάξῃ ἡ ἀθανασία περὶ
τὰ φροῦδα αὐτὰ καὶ ἐφήμερα φαινόμενα ἐφημέρου καὶ εὐ-
τελοῦς βίου. Αὐτὸς ἐπλήρωσε σκληρότερον τὸν βαρὺν καὶ
ἄνισον φόρον τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐξῆτησε νὰ ἔλθῃ,
καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν τοῦ ἐπετρέπετο αὐτοβούλως νὰ
ἐξέλθῃ. Ἐξῆσε διὰ νὰ βασανισθῆ καὶ νὰ ταπεινωθῆ. Καὶ

θνήσκων ἢ ἀποθανόντων ὁ πένης γεννᾷ τὸ ἀσύνητες διὰ τοὺς ἄλλους καὶ περιεργον διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ θανάτου συναίσθημα, τὸ συναίσθημα τῆς ἀνακουφίσεως, ὅτι ἔπαυσε πλέον νὰ πάσχη...

Ε΄.

Ἐν τούτοις ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου περιάγεται βραδέως πάντοτε εἰς τὸν περίβολον. Ὁχραὶ μορφαί, ἀσαφεῖς ἢ θλιβερῶς ἡλλοιωμένοι, φαίνονται ὑπὸ τὴν ἀσθενεστάτην λάμπην μικρᾶς λαμπάδος, εἰς τὰ παράθυρα τῶν ἐσωτερικῶν παραρτημάτων τοῦ ἀσύλου. Κινοῦνται σπασμωδικῶς τὰ πρόσωπα ταῦτα· καὶ μετὰ κόπου ἀνατεινομένη ἡ τρομώδης δεξιὰ πειράται νὰ φθάσῃ ἄχρι τοῦ πελιδνοῦ μετώπου καταροχόμενη τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ. Ἐκεῖ ἐτάφησαν ζῶντες οἱ ἀνιάτοι καὶ ἀνιάτως ἀνάπηροι, οἱ ἀπολύτως τυφλοὶ, οἱ μὴ δυνάμενοι παντελῶς νὰ κινηθῶσιν ἀπὸ τῆς θέσεώς των. Καὶ θὰ ἐτόλμα τις εὐλαβῶς νὰ ἐρωτήσῃ τὴν σοφὴν καὶ εὐλογητὴν Πρόνοιαν, διατί ἄρα γε ζῶσιν εἰσέτι οἱ θλιβεροὶ οὗτοι καὶ σπαραχθέντες ναυαγοὶ, ἐπὶ τῶν προσώπων τῶν ὁποίων διττὴ ὀδύνη ἔσκαψε τὰ φοβερὰ καὶ ἀνεξίτηλα ἴχνη τῆς ! Μήπως διὰ νὰ βασανίζωνται ; Καὶ ἡ βάσανος ἄρα γε αὐτῶν μήπως ὑπηρετεῖ ἀπώτερόν τινα ὑπέρτερον σκοπόν, ἀπόκρουφον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων ; Ἡ ἀνθρωπίνῃ ἀντίληψις ἀφοπλίζεται καὶ σιγᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, σιγῶσα ὁμως μεγαλοφωνεῖ τὴν ἀπροσμάχητον ἀπὸ ἀνθρωπίνης ἀπόψεως ἀλήθειαν, ὅτι εἶναι μέγα εὐτύχημα νὰ ἀποθνήσκῃ τις ἐγκαίρως. Οὕτως ἡ ἀνισότης ἐπιδεικνύει τὴν ἀδικίαν καὶ τὸ κράτος αὐτῆς καὶ ἐντὸς τῆς ἰσότητος ἐκείνης τοῦ ἀσύλου, τῆς ταυτότητος τῆς πενίας, καὶ τῆς κοινότητος τῆς συμφορᾶς. Ποῖον ἀθλιέστερον θέαμα τοῦ θεάματος πενομένου γήρατος καὶ νοσοῦντος ; Καὶ ἐν τούτοις ὑπάρχει καὶ ἀθλιώτερον κατὰ πολὺ θέαμα ἐκείνου ὅπερ ὡς ἔσχατον κακοδαιμονίας ὄριον ὑπέλαβεν ὁ ἀπρόσεκτος παρατηρητὴς, ὁ μὴ ἐξετάζων καὶ μὴ ἐμβαθύνων εἰς τὰ δράματα καὶ τὰς ἀγχιστρόφους φάσεις καὶ τὰς τύχας τοῦ βίου. Εἶναι τὸ θέαμα τοῦτο τὸ ἐπιραινόμενον τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς τὰ παράθυρα τῶν παραρτημάτων καὶ τῶν ἀπο-

μονωτηρίων, ἔνθα, καθηλωμένοι καὶ ἀκίνητοι εἰς τὴν κλί-
νην των, κείνται οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ ἀνιάτως νοσοῦντες ἔσχα-
τόγηροι. Πτωχοὶ εἶναι ὅλοι ἐκεῖ· ὅλοι δυστυχεῖς, ἀπόκληροι
ὅλοι οἰκογενειακοῦ φίλτρου, τῆς φιλανθρωπίας τὸν ἄρτον
δαπανῶντες δι' ἐλεήμονος χειρὸς παρεχόμενον. Βλέπων τις
αὐτοὺς νομίζει ὅτι ἡ βιοτικὴ κακοδαιμονία ἐσημείωσεν ἐδῶ
τὸν ὕστατον σταθμὸν τῆς καὶ ξεφώνησε τὸν ἔσχατον λόγον
τῆς ! Ἐν τούτοις ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει ἀθλιωτέρα κατάστασις
καὶ διαβάθμισις ἐκτὶ δυστυχίας, ἐνώπιον τῆς ὁποίας θὰ ἠδύ-
νατο νὰ θεωρηθῇ κατάστασις ἀνεκτὴ, ἂν μὴ εὐχάριστος, ἡ
πρώτη θέα καὶ ἐμφάνισις τῶν ἠθροισμένων ὑπὸ τὰς στοᾶς
τοῦ ἀσύλου πτωχῶν. Συμπαθεῖ τις, οἰκτεῖρει τὸν γέροντα
ποδαλγὸν, τὸν μόλις δυνάμενον νὰ βαδίση ὑπὸ τὴν ἐπικου-
ρίαν τῆς βικτηρίας του. Βαδίζει ὅμως· ἐξέρχεται εἰς τὸ φῶς
τοῦ ἡλίου, προσατενίζει διὰ τῶν ζώτων ὀφθαλμῶν του τὴν
λάμπην τοῦ ἡμερινοῦ ἄστρου, βλέπει τῆς σελήνης τὸ φῶς,
θεωρεῖ καὶ θαυπεύει τὴν γλῶσσην καὶ τὰ ἄνθη τοῦ λειμῶνος.
Νοεῖ αἰσθητότερον τὸ ἐγκάρδιον προσφώνημα καὶ μειδιάμα
ὑπάρξεως συμπαθοῦς καὶ εὐγενοῦς, αἰσθάνεται τὴν ἐξ αὐτοῦ
παρηγορίαν, ἀπ' οὗ ἡ συγκατάβασις αὕτη δὲν ἔχει φαρισ-
σαϊκὴν τὴν προέλευσιν. Ἀναπνέει τοῦ ὑπαίθρου τὸν ζωογό-
νον ἀέρα, ἀκούει τοῦ διαβάτου τὴν φωνήν, ἐνωτίζεται τὸ
χαρωπὸν καὶ ἀμέριμον ᾄσμα τῶν παιδίων, ἅτινα σκιρτῶσι
καὶ παίζουσιν εἰς τοὺς πλησίον ἀγροὺς· βλέπει καὶ σχολιά-
ζει, ἀκούει καὶ ἀνιπολεῖ... Πάσχει βεβαίως αὐτός· καὶ τὴν
ἰδίαν δυστυχίαν ἀναμετρῶν ὑπολαμβάνει ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει
αὐτοῦ δυστυχέστερος. Ἄλλ' ὁ ἐντελῶς ἀνάπηρος ; Ἄλλ' ἔτι
πλέον ὁ ἀνάπηρος καὶ ἀόμματος, ὁ μὴ δυνάμενος οὐχὶ εἰς
τὸ ὑπαίθρον νὰ ἐξέλθῃ ἀλλ' οὐδὲ τῆς κλίνης του νὰ κατέλθῃ
λύων τὴν ἄλυτον νάρκην τῶν νεκρῶν καὶ παγωθέντων μελῶν
του ; Ποία θλιβερὰ διαβάθμισις δυστυχίας ! Καὶ ἐδῶ εἰς
τὴν ἀλγεινὴν τοῦ Πτωχοκομείου ἰσότητα, καὶ ἐδῶ ἐπιφαίνε-
ται καὶ κρατεῖ ἀλγεινὴ ἐπίσης ἡ ἀνισότης !

*
*

Ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐκείνη μᾶζα, ἡ συρομένη ὀπισθεν τῆς
πομπῆς, προσήγγισε μετ' αὐτῆς καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπε-
ρατώθη ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου ἐν τῷ Πτωχοκομείῳ.

Ἐξέπνευσαν οἱ ἔσχατοι πένθιμοι κωδωνισμοί, ἀπεσβέσθησαν τὰ φῶτα, καὶ σκότος ἀπλοῦται πάλιν εἰς τὸν ἔρημοθνήντα περίβολον τοῦ ἀσύλου. Ἐμπλεως συγκινήσεων ὑπεχώρησα πρὸς τὴν θύραν καὶ ἐξῆλθον εἰς τὴν ὁδόν. Προσεῖδον τότε ἐν τῷ συνόλῳ του τὸ ἄσυλον. Ἄς εἶναι εὐλογητὴ ἡ μνήμη σας, γενναῖαι ψυχὰι, αἵτινες ἐθεμελιώσατε αὐτὸ καὶ τὰ ἄλλα ὁμοταγῇ. Ἐστεγάσατε σεῖς τὰ ἐρείπια τοῦ βίου, ἐθρέψατε τοὺς πένητας, ἐποτίσατε τοὺς διψῶντας, ἐνεδύσατε τοὺς γυμνοὺς, περιειβάψατε τοὺς νοσοῦντας. Εἰς τὰς εὐγενεῖς καρδίας σας ἀντήχησαν βαθέως καὶ δημιουργικῶς οἱ θεοὶ καὶ ἡγήλοὶ λόγοι τοῦ Σωτῆρος. Καὶ ὑπὸ τὴν γενναιοφροσύνην τῶν προθέσεών σας, ἐνσαρκωθέντες εἰς ὑπόστασιν ἐμφανῆ καὶ παρηγόρευ ὑπαρκτὴν, ἀνήγειραν ἀγίους τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ναοὺς, ἀνεγείραντες τῆς εὐποιίας τὰ ἄσυλα. Τὸ ὄμμα τοῦ Κυρίου ἐπιβλέπει αὐτὰ, καὶ ἡ χεὶρ Του τὰ σκέπει. Σεῖς οἱ ἐμπροάκτως φιλόανθρωποι καὶ οἱ τὴν φιλοφροσύνην προσφόρως ἀσκήσαντες, ὑπὴρξατε ἀληθεῖς τοῦ Κυρίου στρατιῶται ἐν τῇ γῆ, πιστοὶ Αὐτοῦ ὁπαδοὶ, τῶν ἐντολῶν Του τηροῦνται, ὅτι, ὑπὸ τῆς Θρησκείας τὴν ἔμπνευσιν, καὶ τῆς καρδίας τὴν ἀβίαστον ὑπαγόρευσιν, ἐδώσατε, ἐθρέψατε, συνηγάγετε, ἐνεδύσατε, ἐνοσηλεύσατε, παρεμυθήσατε. Εἴη εὐλογητὴ ἡ μνήμη σας ἐς αἶν.

ΣΤ.

Συνέχων τοὺς ἀθρόους λογισμοὺς τοῦ νοῦ μου, χαλινῶν τὰς ἐκχειλιζούσας συγκινήσεις τῆς καρδίας μου ἐφερόμην ἐν τάχει πρὸς τὴν ζῶσαν πόλιν, ὅπου φλεγμαίνει ἡ μανία τῶν πρὸς ἀλλήλας ἀντιθέσεων καὶ ἀκμάζει ἡ ἀποκλειστικότης τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ ἡ ἀκοίμητος μέριμνα τοῦ συμφέροντος. Ἡ ἱερῶς πένθιμος τελετὴ, ἣν εἶδον πρὸ μικροῦ, μοὶ ἐφάνη ὅτι εἰκόνιζε πιστῶς καὶ παραστατικῶς ἐσυμβόλιζε τὴν οὐσίαν τῆς γηίνης ζωῆς τῶν περικραμιμένων ἐκείνων ὑπάρξεων. Μεγάλης Ἑβδομάδος διάσκεια, Μεγάλης Παρασκευῆς πένθος εἶναι δι' αὐτοὺς ἡ ζωὴ. Ἄλλ' ἔρχεται ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου. Χαῖτε, δυστυχεῖς, καὶ πάντες οἱ ποτίζοντες μὲ τὰ ἀπομείναντα λείψανα τῶν δακρῶν σας τὸν ἄρτον τοῦ οἰκτιροῦ.

Ἡ χαρὰ θὰ διαδεχθῆ τὸ πένθος καὶ τὸ φῶς τὴν σκοτίαν. Δὲν ἔχετε οἰκογένειαν, δὲν ἔχετε φίλους, δὲν ἔχετε ἐνθουσιασμοὺς ἀγνίζοντάς τὸν φθαρτὸν πηλὸν τῆς ζωῆς μας. Πόνους ἔχετε μόνον, καὶ ἐντὸς τῶν πόνων διανύετε τὰς πικρὰς καὶ πενιχρὰς τῆς ζωῆς σας ἡμέρας. Τίς σᾶς παραμυθεῖ λοιπὸν ; Τίς ἀναπληροῖ διὰ σᾶς τέκνα, γονεῖς, συζύγους, φίλους, οἰκογένειαν, στοργῆς φίλτρον, συγγενείας χαρὰν, ἀγάπης ἄρωμα, φιλίας παρηγορίαν, κοινωνίας ἀναψυχὴν, ἐλπίδος εὐφρόσυνον προσδοκίαν; Τίς σᾶς στηρίζει εἰς τὸ ἄχθος τοῦ παρόντος, καὶ εἰς τοῦ γήρατος τὴν ἀπορίαν, τίς διανοίγει εἰς ἡμᾶς τὴν εὐπορίαν, καὶ εἰς τῆς νόσου τὴν ἐγκατάλειψιν Τίς προσφέρει εἰς σᾶς τῆς συναναστροφῆς καὶ τῆς ἀγάπης Του τὴν παρήγορον ἀνακούφισιν ; **Ο ΧΡΙΣΤΟΣ!** Τὸ ὄνομά Του, ἡ ἀγάπη Του, ὁ ἱερός λόγος Του, τὸ δάκρυ Του, ὕπερ διαυγέστερον ἀπέσπασαν ἀπὸ τοὺς φωτεινοὺς ὀφθαλμοὺς Του οἱ πένητες καὶ οἱ νοσοῦντες, ἡ συμπάθειά Του εἶναι ὁ κληρὸς σας καὶ ἡ ἀτίμητος κληρονομία σας εἰς τὴν ἄκληρον ζωὴν σας. Ὁ Χριστὸς ἀνεπλήρωσε τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα δι' ἡμᾶς. Ὑποκαταστήσας Ἐαυτὸν καὶ τὴν ἀνεξάντλητον χάριν καὶ δωρεὰν Του εἰς ὅ,τι σᾶς ἐστέρησεν ἡ μοῖρα — μοῖρα κοινὴ δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους—σᾶς ἀνήγαγε πρὸς Ἐαυτὸν διὰ τῆς ἰδιαίτερας ἀγάπης Του, ἀποσπάσας ἡμᾶς ἀπὸ τὴν πικρίαν καὶ τὴν ταπεινώσιν τοῦ παρόντος. Ὁ βίος εἶναι θλίψις, εἶπεν ὁ Σωτὴρ. Ἄλλ' ὑπὸ τὸ γλυκὺ τῆς πίστεως ἐφρόδιον λησμονεῖ ὁ χριστιανὸς τὴν θλίψιν αὐτὴν· καὶ στέργων τὸ ἄστοργον παρὸν, τεθωρακισμένος ὑπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸν θῶρακα, ἵπταται, εἰς τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἐλπίδος τὰς πτέρυγας, πρὸς τὴν φωτεινὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, ἣτις τὸν φέρει πρὸς τὸν φιλόανθρωπον Πατέρα ἐν Οὐρανοῖς.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

- 1) **Ὁδοιπορικαὶ Σημειώσεις.** Οἱ σεισμοὶ τῆς Χίου. —
Ἡ στρατιωτικὴ κατάληψις Ἄρτης καὶ Θεσσαλίας 1881. Ἐξην-
τλήθη.
- 2) **Ἡ Ἀδελφὴ Μάρθα.** 1884. Ἐξηντλήθη.
- 3) **Ὁ Ἀγωνιστὴς τοῦ 1821.** 1386. Ἐξηντλήθη.
- 4) **Ἀθηναϊκαὶ Νύκτες.** 1888. Ἐξηντλήθη.
- 5) **Ραγίπ.** 1889. Ἐξηντλήθη.
- 6) **Εὐρύταλος.** 1889. Ἐκδοσις δευτέρα.
- 7) **Πέραν τοῦ Ἰδομοῦ.** 1891.
- 8) **Πάρεργα φύλλα.** 1905.
- 9) **Ἡ Τριλογία τοῦ Μυδτηρίου.** 1905.
- 10) **Ἀθηναϊκαὶ Ἡμέραι.** 1907.
- 11) **Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἄλτιν.** 1908.

*Δημοσιευθέντα εἰς περιοδικὰ μὴ ἐκδοθέντα εἰς
εἰς ἴδια τεύχη*

Τὰ Κοιμητήρια τῶν Ἀθηνῶν. 1884. — **Ἡ Φιλαν-
θρωπία ἐν Ἀθήναις.** 1884. — **Νύκτες Φθινοπώρου.** 1885. —
— **Κρήτη καὶ Κρήτες.** 1887.

Σελίδες ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου

Αἱ Κόρηαι τῶν Νήσων.—ἼΠ Ὀλισθήσασα.—Ὁ Χαρτοπαίκτης.
—Συνειδήσεως Τύψεις.—Ἡ πρώτη ἡμέρα.—Βίου Ὀδύνη.

Πολιτικαὶ Μελέται

Α' ἼΠ πενηκονταετηρίς τοῦ Συντάγματος. 1893.—Β' Ὁ Διάδοχος ἐν Συνταγματικῇ Πολιτείᾳ. 1893.—Γ' Ὁ Μέλλον Βασιλεὺς. 1893.

Λογογραφικὰ

Πρὸ 3 καὶ 60 χρόνων.—Ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέως.—Εἰς τὴν Νῆσον.—Παραισθήσεις.—Ὁ «Ἐπιτάφιος» ἐν τῷ Νεκροταφείῳ.—Ἡρῶ καὶ Λέανδρος.—Ὁ Οἰδίπους.—Βροῦτος ὁ παιδοκτόνος.—Φραγκίσκα ντὰ Ρίμινι.—Ἡ Δεσδεμόνα.—Ὁρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη.—Ῥωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα.—Τὸ ἄλμα τῆς Σαπφοῦς.—Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης.—Ποππαία Σαβίνα.—Ἡ Ἥλέκτρα.—Ὁ θάνατος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.—Γαλιλαῖος Γαλιλαίου.—Ὁ θάνατος τοῦ Καίσαρος.—Εἰς τὸν Ἴσθμόν.—Ὁ Νέρων.—Ὁ θάνατος τοῦ Λουκανοῦ.—Τὰ ἐγκαίνια τῆς Κορινθιακῆς διώρυγος.—Μιχαὴλ Ἄγγελος Βουοναρότης.—Ὁ «Ἐπιτάφιος» ἐν τῷ Πτωχοκομείῳ κ. τ. λ.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

- 1) **Ὅδοιπορικαὶ Σημειώσεις.** Οἱ σεισμοὶ τῆς Χίου.—
Ἡ στρατιωτικὴ κατάληψις Ἄρτης καὶ Θεσσαλίας 1881. Ἐξην-
τλήθη.
- 2) **Ἡ Ἀδελφὴ Μάρθα.** 1884. Ἐξηντλήθη.
- 3) **Ὁ Ἀγωνιστὴς τοῦ 1821.** 1886. Ἐξηντλήθη.
- 4) **Ἀθηναϊκαὶ Νύκτες.** 1888. Ἐξηντλήθη.
- 5) **Ραγῆπ.** 1889. Ἐξηντλήθη.
- 6) **Εὐρύταλος.** 1889. Ἐκδοσις δευτέρα.
- 7) **Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ.** 1891.
- 8) **Πάρεργα φύλλα.** 1905.
- 9) **Ἡ Τριλογία τοῦ Μνῶστηριου.** 1905.
- 10) **Ἀθηναϊκαὶ Ἡμέραι.** 1907.
- 11) **Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἄλτιν.** 1908.

*Δημοσιευθέντα εἰς περιοδικὰ μὴ ἐκδοθέντα ἔτι
εἰς ἴδια τεύχη*

Τὰ Κοιμητήρια τῶν Ἀθηνῶν. 1884.—**Ἡ Φιλαν-
θρωπία ἐν Ἀθήναις.** 1884.—**Νύκτες Φθινοπώρου.** 1885.—
—**Κρήτη καὶ Κρήτες.** 1887.

Σελίδες ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου

Αἱ Κόραι τῶν Νήσων.—**Ἡ Ὀλισθήσασα.**—**Ὁ Χαροπαίκτης.**
—**Συνειδήσεως Τύψεις.**—**Ἡ πρώτη ἡμέρα.**—**Βίου Ὀδύνη.**

Πολιτειακαὶ Μελέται

Α' Ἡ πενηνταετηρὶς τοῦ Συντάγματος. 1893.—**Β' Ὁ Διά-
δοχος ἐν Συνταγματικῇ Πολιτείᾳ.** 1893.—**Γ' Ὁ Μέλλων Βασι-
λεὺς.** 1893.

Λογογραφικὰ

Πρὸ 3 καὶ 60 χρόνων.—**Ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέως.**—**Εἰς
τὴν Νῆσον.**—**Παραισθήσεις.**—**Ὁ «Ἐπιτάφιος» ἐν τῷ Νεκροτα-
φείῳ.**—**Ἡρῶ καὶ Λεάνδρος.**—**Ὁ Οἰδίπους.**—**Βροῦτος ὁ παιδο-
κτόνος.**—**Φραγκίσκα ντὰ Ρίμινι.**—**Ἡ Δεσδεμόνα.**—**Ὁρφεὺς καὶ
Εὐρυδίκη.**—**Ῥωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα.**—**Τὸ ἄλμα τῆς Σαυφούς.**—
—**Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης.**—**Ποππαῖα Σαβίνα.**—**Ἡ Ἡλέκτρα.**—
—**Ὁ θάνατος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.**—**Γαλιλαῖος Γαλιλαίου.**—
—**Ὁ θάνατος τοῦ Καίσαρος.**—**Εἰς τὸν Ἰσθμόν.**—**Ὁ Νέρων.**—**Ὁ
θάνατος τοῦ Λουκανοῦ.**—**Τὰ ἐγκαίνια τῆς Κορινθιακῆς διώρυγος.**—
—**Μιχαὴλ Ἄγγελος Βουοναρότης.**—**Ὁ «Ἐπιτάφιος» ἐν τῷ Πτω-
χοκομείῳ κ. τ. λ.**

